

Andersenove bajke u suvremenom metodičkom ruhu

Ljevar, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:220143>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI**

Anamarija Ljevar
Andersenove bajke u suvremenom metodičkom ruhu
DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Andersenove bajke u suvremenom metodičkom ruhu

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Metodika hrvatskog jezika III

Mentorica: doc. dr. sc. Maja Opašić

Studentica: Anamarija Ljevar

Matični broj: 0299012137

U Rijeci 25. siječnja 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Ljevar Anamarija, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, izjavljujem i vlastitim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno uz savjetovanje i preporuke svoje mentorice. Prilikom izrade ovog rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente i studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

STUDENTICA

ZAHVALA

Ovom prilikom zahvaljujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Maji Opašić koja me u izrazito teško vrijeme pisanja ovog rada i dalje bodrila u nastavku pisanja. Zahvalna sam joj što me je, unatoč teškim izazovima koji su me snašli, nastavila ohrabrivati da nastavim dalje i završim svoj rad. Osim toga, jako sam joj zahvalna na razumijevanju, stručnim savjetima i stručnom vođenju ka završetku visokoškolskog obrazovanja. Ovim putem želim zahvaliti i svojem ocu Zoranu, koji me je unatoč bolesti, nastavio gurati prema naprijed i omogućio mi sretan završetak školovanja. Želim zahvaliti i svojem dečku Matku, prijateljima te rodbini koji su cijelo vrijeme vjerovali u mene i pružali mi podršku.

SAŽETAK

Cilj rada je prikazati suvremene metodičke pristupe, strategije i postupke u interpretaciji Andersenovih bajki s učenicima razredne nastave. Stoga su u praktičnom dijelu diplomskog rada predstavljeni novi metodički modeli u interpretaciji bajki Hansa Christiana Andersena. Bajke koje su uključene u metodičke modele su: *Postojani kositreći vojnik*, *Snježna kraljica*, *Carevo novo ruho* i *Mala sirena*. Bajke *Postojani kositreći vojnik* i *Snježna kraljica* prikazane su kao predložak za rad na nastavi književnosti i stvaralaštva, a bajka *Carevo novo ruho* za rad na nastavi medijske kulture. Prikazano je kako se sat književnosti može povezati sa satom medijske kulture na način da se uspoređuju književni tekst i animirani dječji film. Posljednji metodički model uključuje suvremenu interpretaciju bajke *Mala sirena*. Prikazan je kao bajka u procesu odnosno bajka koja se kroz nekoliko ciklusa (procesu) povezuje u jednu interpretaciju koja uključuje aktivnost učenika na svim razinama povezujući različite predmete i znanja učenika.

Ključne riječi: bajka, procesna bajka, metodički model, interpretacija

SUMMARY

The aim of the paper is to present contemporary methodical approaches, strategies and procedures in the interpretation of Andersen's fairy tales with students in class. The paper will also compare realizations of Andersen's fairy tales in different media (film, play, picture book). In the practical part of the thesis, new methodological models are presented in the interpretation of Hans Christian Andersen's fairy tales. The fairy tales that are included in the methodical models are: The Constant Tin Soldier, The Snow Queen, The Emperor's New Clothes and The Little Mermaid. The fairy tales The Constant Tin Soldier and The Snow Queen are shown as a template for work in literature and creativity classes, and the fairy tale The Emperor's New Clothes for work in media culture classes. It is shown how the literature lesson can be connected with the media culture lesson by comparing a literary text and an animated children's film. The last methodological model includes a contemporary interpretation of the Little Mermaid fairy tale. It is presented as a fairy tale in process, i.e. a fairy tale that connects through several cycles (processes) into one interpretation that includes student activity at all levels, connecting different subjects and student knowledge.

Key words: fairy tale, process fairy tale, methodical model, interpretation of fairy tale

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	3
2.1. Povijest svjetske i hrvatske dječje književnosti	8
3. BAJKA U RAZREDNOJ NASTAVI	17
3.1. Bajka u učenju i poučavanju predmeta Hrvatski jezik	20
4. PROZNI VIRTUOZ – HANS CHRISTIAN ANDERSEN	25
4.1. Medijske transpozicije Andersenovih djela	27
5. METODIČKI MODELI INTERPRETACIJE ANDERSENOVIH BAJKI	31
5.1. Postojani kositreteni vojnik	31
5.2. Snježna kraljica	36
5.3. Carevo novo ruho	43
5.4. Mala sirena	50
6. ZAKLJUČAK	61
7. LITERATURA	63
8. PRILOZI	67

1. UVOD

Rad započinem pričom o jednoj od najboljih prijateljica svoga djetinjstva. Prijateljica uz koju sam rasla, usvojila nove vještine, bježala od stvarnosti i uranjala u svijet mašte. Radi se o prijateljici koja mi je obogatila rječnik, naučila me novim izrazima i riječima i odvela me u zemlje o kojima nisam mogla niti maštati. Osim toga, naučila me da sanjam i vjerujem, gurala me naprijed, pomogla mi je da biram dobro umjesto zlog i naučila me što je to život unutar i izvan mojih snova. Pomogla mi je da razmišljam i shvatim, natjerala me da učim i djelujem. Učila me čitati i pisati, a potom i samostalno stvarati. Pokazala mi je što znači biti dijete, ali me i odgajala i vodila prema odrastanju i još uvijek me vodi ka tom putu. Volim ju jer je uvijek bila uz mene, čak i onda kada sam ju na neko vrijeme zaboravljala pa joj se ponovno vraćala. Najviše od svega sam joj zahvalna što mi nikada nije dozvolila da u potpunosti odrastem. Sačuvala je u meni čari djetinjstva i onu malu neiskvarenu djevojčicu željnu znanja i maštanja. Svakako je zaslužna što sam danas tu gdje jesam i što sam odabrala poziv učiteljice kojoj je ona uvijek vjerni suputnik u radu i prenošenju znanja. Čitatelju koji ovo čitaš, već možeš pretpostaviti o kome se radi. Moja divna prijateljica, moja učiteljica života i vjerni sluga, moja knjiga.

Motivaciju za pisanje ovoga rada dobila sam tijekom nekoliko zadnjih godina studiranja. Povremeno sam promišljala o čemu bih pisala rad kada za to dođe vrijeme i kako će moja tema biti vezana uz nastavu književnosti i ako je ikako moguće uz bajke. Tijekom školske prakse, ali i ocjenskih sati primijetila sam da se bajke u nastavi koriste samo u svrhu interpretacije školske lektire i kao ulomak u čitanki. Također, na isti način su se bajke interpretirale i u vrijeme mog polaznja osnovne škole što mi je dalo dodatnu motivaciju za pisanje ove teme. S obzirom na to da sam odmalena ljubitelj bajke i na to koliko sam od nje naučila u životu, odlučila sam promisliti o tome kako bajku kroz nove načine i strategije uključiti u nastavni proces. Mišljenja sam da je bajka sastavni dio djetinjstva i kao buduća učiteljica želim ju svojim učenicima približiti na različitim oblicima nastave Hrvatskog jezika. Želim pružiti priliku svojim učenicima da upoznaju bajku na novi, suvremeni način, dok u isto vrijeme uče ono što se od njih na toj obrazovnoj razini traži. Cilj ovoga rada je predstaviti nove metodičke modele, strategije i postupke interpretacije za nekoliko odabranih Andersenovih bajki.

Rad započinje poglavljem o dječjoj književnosti i najvažnijim obilježjima dječje književnosti. Spominje se i put razvitka dječje književnosti od njenih samih početaka u svijetu, a kasnije i u hrvatskoj književnosti. U poglavlju o povijesti svjetske i hrvatske dječje književnosti spomenut ću najvažnije književnike i njihova djela koja su značajno utjecala na njezinu pojavu i razvitak u svijetu te Republici Hrvatskoj. Rad nastavljam poglavljem o bajci i njezinim važnim obilježjima te ću spomenuti i dokument naziva *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019)* kojim je propisano kako se bajka interpretira u razrednoj nastavi i koja su očekivanja od učenika u interpretaciji bajke. U ovom poglavlju ću spomenuti i kako izgleda priprema kvalitetnog učitelja književnosti te na koji se način učenici trebaju pripremati za nastavu interpretacije bajke. Sljedeće veliko poglavlje bit će posvećeno Hansu Christianu Andersenu, velikom književniku zaslužnom za razvijanje bajke. Opisat ću kako je život ovog književnika utjecao na njegovo stvaralaštvo i formiranje njegovih poznatih bajki. Posljednje veliko poglavlje ću posvetiti praktičnom dijelu ovoga rada u kojem ću prikazati metodičke modele za interpretaciju Andersenovih bajki: *Postojani kositreni vojnik*, *Snježna kraljica*, *Carevo novo ruho* i *Mala sirena*. Posljednjim metodičkim modelom prikazat ću suvremene strategije i pristupe interpretaciji bajke *Mala sirena*.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Prema Visinko (2014) književnost je jedna od glavnih umjetnosti zbog načina njezinog djelovanja na čovjeka i njegovu svijest te njegov unutarnji emocionalni, intelektualni i fantazijski život. Književnost¹ je satkana od sveukupnih pisanih predložaka, dokumenata, djela, spomenika jednog jezika, naroda, kulturnog kruga i civilizacije. Također, književnost je zbir tekstova pedagoškog, religijskog, filozofskog i humanističkog značenja. Književnost je izrazito bogata i raznolika jezična tvorevina. U nju ubrajamo i djela takozvane lijepe umjetnosti koja se sastoje od raznovrsnih sastavaka ostvarenih kao umjetnost riječi, a da su namijenjeni estetskom uživanju i zadovoljavanju čovjekove potrebe za nečim novim, lijepim, istinitim, pustolovnim i zabavnim. Općenito, književnost u cjelini obuhvaća izrazito široki raspon djela koja se sastoje od kratkih izreka i poslovice pa sve do opširnih romana i epova. Autor Vladimir Biti (1997: 173–174) u svojoj knjizi *Pojmovnik suvremene književne teorije* naglašava generacijske razlike među ljudima te navodi da se ono što se nekad smatralo književnošću neće nužno smatrati i danas u moderno doba. Isti autor navodi da je pojam književnosti teško objasniti i definirati jer mu svaki pojedinac pristupa originalno s obzirom na način na koji ga osobno razumije.

Književnost² se prvenstveno može podijeliti prema podrijetlu i to na narodnu ili usmenu koju najčešće sačinjavaju bajke, pjesme, zagonetke, poslovice, mitovi i slična književno-umjetnička djela te na pisanu književnost. Književnost se dijeli i prema jezičnim ili nacionalnim obilježjima (hrvatski jezik i književnik: hrvatska književnost). Prema vremenu nastanka dijeli se na tradicionalnu ili klasičnu (do kraja 19. stoljeća) i modernu koja započinje dvadesetim stoljećem i traje još dan danas. Osim toga književnost se još dijeli prema svojim književnim rodovima i vrstama.

Izdvojiti dječju književnost kao zasebnu od nacionalne ili svjetske književnosti posve je opravdano. Crnković (1986) navodi dječju književnost kao zasebni dio nacionalne književnosti koja je razgranata i bogata te koja ima svoje norme, tematiku i ono najvažnije svoju publiku. Kao jedan od primjera da je dječja književnost zasebna cjelina autor navodi mnogobrojne knjižnice na čijim policama se nalaze isključivo knjige namijenjene ranoj i mladoj publici kao i razne televizijske i radijske emisije u kojima se čitaju knjige i priče namijenjene djeci.

¹ Moje instrukcije (2010). *Pojam književnosti*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: https://www.moje-instrukcije.com/index.php?option=com_content&view=article&id=3636:pojam-književnosti&catid=67&Itemid=142

² Lektire.hr (2012). *Podjela književnosti*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: <https://www.lektire.hr/podjela-književnosti/>

Hameršak i Zima (2015) opisuju dječju književnost kroz njezinu publiku navodeći da je dječja književnost za neke primarno skup knjiga na policama dječjih knjižnica ili dječjih odjela u knjižarama, za druge ona predstavlja skupove knjiga koje su sami čitali u djetinjstvu, a za treće pak knjige koje prema njihovu mišljenju danas čitaju isključivo djeca. Crnković i Težak (2002) pišu da dječja književnost ima svoja vrhunska, ali i slabija djela, pisce koji otvaraju različite smjerove te da ima i svoje različite oponašatelje. Crnković i Težak (2002) navode i da dječja književnost ima bolje i lošije autore stila i jezika, klasična postignuća i pomodni kič, teške i lake autore od kojih su neki pronašli sami sebe u takvoj vrsti književnosti, a drugi su slučajno zalutali u tom pravcu. Prema Bucay (2019) ne smijemo zaboraviti da je osnovna uloga dječje književnosti da udovolji zahtjevima ljepote i zavodljivosti koji se ostvaruju u izazovu da se kod djece pobudi osjećaj za ljepotu riječi i užitak prepoznavanja svijeta mašte. Djeca su ljudi koji još uvijek nisu dostigli određeni zreli stupanj tjelesnog i duševnog razvoja te su ograničena u tjelesnim mogućnostima, u iskustvu i znanju, samostalnosti i poznavanju vlastita jezika. Njihovo poimanje svijeta, krug interesa, dubina i širina percepcije i njihova osjećajnost naširoko se razlikuju od odrasle populacije. Upravo su to bitni razlozi zbog kojih autori Crnković i Težak (2002) naglašavaju da djeci ne može biti dostupno bilo koje književno djelo. Kako bi potvrdili svoja razmišljanja, autori spominju pojam namjena ili namjenjivanje. Knjiga je namijenjena djeci ako svojom tematikom privlači djecu i odgovara njihovim interesima, a svojim izrazima ne nadilazi mogućnosti dječje percepcije ili primanja informacija.

Govoreći o pripadnosti neke knjige dječjoj knjizi, Crnković i Težak (2002) pišu da najčešće postoje tri oznake za pripadnost: 1) napisao ju je *dječji pisac* namjenjujući ju svjesno dječjoj publici odnosno imajući neprestano na umu da piše za djecu; 2) knjiga je izdana od strane dječjeg nakladnika ili dječjeg odjela neke nakladničke kuće; 3) knjiga je dospjela u knjižaru ili knjižnicu na police namijenjene isključivo djeci. Međutim, autori naglašavaju i da neka knjiga može biti dječja iako ne posjeduje niti jednu od spomenutih triju oznaka. Pisac pri pisanju svoje knjige ju nije svjesno namijenio djeci, ali su ju u određenom vremenskom periodu djeca prihvatila kao dio svoje književnosti. Nakladnik koji inače ne izdaje dječje knjige ili knjižnica koja uobičajeno ne bi takvu knjigu uvrstila među policu s dječjima knjigama, ali su s vremenom promatrajući dječju publiku shvatili da se ista knjiga može smatrati i dječjom. Ranije je prethodne teze odlično dokazao i Crnković (1986) u svojoj knjizi *Dječja književnost* navođenjem knjige *Robinson Crusoe* koja je prvenstveno napisana za odraslu publiku, ali razvojem literature i djetetovog poimanja postala je neizostavni klasik dječje književnosti. Kako onda odrediti granicu između dječje književnosti i književnosti uopće? Crnković (1986)

piše ako izuzmemo literaturu bez umjetničke vrijednosti, djela kojima je svrha da poučavaju i pruže djeci određena znanja te im razvijaju pojedine osobine koje su im potrebne za život u određenom vremenu i društvu, dolazimo do sljedećih zaključaka: 1) postoje književna djela koja djeca jednostavno ne mogu s razumijevanjem čitati prije nego što dostignu određenu zreliju dob (negdje oko četrnaeste godine); 2) postoje književna djela koja mogu čitati i odrasli i djeca, ali neka od njih više zanimaju djecu, a druga odrasle; 3) postoje starija književna djela koja pisci nisu pisali za djecu, ali koja suvremene generacije upoznaju već u ranijoj dobi, a kad ih čita odrasla populacija pronalazi u njima čari vlastitog djetinjstva; 4) postoje književna djela u kojima su doživljaji i spoznaje svijeta svjesno pisani na način na koji odgovara djeci, dok odrasla publika teži za dubljim, obuhvatnijim i manje opreznim poniranjem u iste probleme; 5) postoji tematika koja zanima djecu i koju ta ista djeca zahtijevaju u formi koja odgovara njihovoj dobi, ali postoji i tematika za koju djeca jednostavno nemaju dovoljno životnog iskustva kako bi ju razumjeli. Autor navodi kako je ta granica između dječje književnosti i književnosti uopće u potpunosti labilna odnosno da je ista uvjetno postavljena. Ovisit će o tome koliko pojedino dijete poznaje i razumije svijet oko sebe, u kojoj dobi dolazi do spoznaja o svijetu i na koji način će te spoznaje doživjeti i primati. Crnković (1986) za dječju književnost zaključuje da je ona posebni dio književnosti koji obuhvaća različita djela koja po svojoj tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (od 3. do 14. godine), isključivo ili najviše ih čitaju djeca, a koja su ili svjesno namijenjena djeci ili ih pisci nisu namijenili dječjoj publici, ali su tijekom određenog perioda, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo vrijeme, postala prikladna za dob djece i potrebna za njihov društveni razvoj. O tome što je onda dječja književnost zaključujem jasnim i kratkim navodima autorica Hameršak i Zima (2015) koje dodaju da unatoč različitim mišljenjima i osjećajima vezanim uz dječju književnost, ona se smatra bogatom zbirkom pisanih radova i popratnih ilustracija namijenjenih pouci i zabavi mlade publike te žanrovski obuhvaća široki raspon književnih djela koja uključuju priznate klasike svjetske i narodne književnosti, priče pisane isključivo za djecu, slikovnice, narodne pjesme, bajke, basne i ostala djela koja se prenose ne samo pisanim, već i usmenim putem.

Kako književnost uopće, tako i dječja posjeduje svoje određene vrste kojima treba pridavati i više pažnje jer se čitanje istih u grubim crtama poklapa s dječjom dobi i razumijevanjem. Prema Crnković (1986) osnovne vrste dječje književnosti su: dječja poezija, priča ili bajka i roman ili pripovijetka o djeci. Autor u dječju književnost ubraja i basnu, a ostale vrste koje su uže i šire povezane s dječjom književnosti su: pripovijetka i roman o životinjama, avanturistički roman, povijesni roman, različiti putopisi i znanstveno-popularna literatura, a koje nisu same od sebe

vezane za dječju dob niti su kao vrste prilagođene djeci, ali su ih s vremenom djeca prisvojila i naučila razumjeti.

Tičar (2020) prema Trdina (1981: 173–180) navodi da je poezija najčešće plod fantazije i osjećaja te je pisana u stihu, najčešće u rimama te ima svoj posebni stil i način ukrašavanja. Djeca su prirodno ritmična pa im iz tog razloga poezija sjajno ispunjava i povećava osjećaj za ritam. Djeca su oduševljena zvučnošću jezika i uživaju kombinirajući različite riječi. Autorica Marija Bratonja (2020) u svojoj rubrici *Kako je ljepše ići kroz dan s kakvim zgodnim stihom na umu* navodi da su neka istraživanja pokazala da djeca koja su češće izložena pjesmama i rimi pokazuju izrazito bolje jezično-govorne sposobnosti, bogatiji vokabular te su polaskom u osnovnu školu uspješniji u savladavanju vještina čitanja i pisanja. Tičar (2020) navodi kako je središnje načelo dječje poezije razigranost koja se odražava u samoj strukturi pjesme.

Priča³ (bajka, roman ili pripovijetka o djeci) osim pomnog verbalnog ustrojavanja označava u užem značenju i fenomen dubinske strukture teksta koji publici omogućuje razumijevanje istog kao pripovjednog. To je smisleni tekst koji predstavlja osnovni, vremenski i povezani slijed opisanih događaja koji osoba koja ga pripovijeda preinačuje u aspektima trajanja, redosljeda i učestalosti. Priče najčešće dijelimo na bajke, romane ili pripovijetke. Pripovijetka je prozno djelo koje je općenito duže od kratke priče koju nazivamo *novela*, a mnogo jednostavnije i kraće od romana (Diklić 2009: 70–71). Osnovno obilježje pripovijetke jest pripovijedanje, nešto razvijenija fabula s nekoliko likova koji su često psihološki okarakterizirani. Solar (2011) tvrdi da se roman okvirno najčešće određuje duljom razradom fiktivnih priča, kompozicijom koja je razvedena u više relativno samostalnih dijelova i oblikovanjem individualiziranih karaktera. Autor Diklić (2009) opisuje roman kao jednu od najsloženijih književnih vrsta i to iz razloga na koji način pisci stvaralački oblikuju svoje likove u romanima. Autor Diklić navodi da se roman može podijeliti na dva osnovna tipa, a to su: tradicionalni (realistički) i moderni roman, dok Milivoj Solar (1976) nudi sljedeću klasifikaciju romana: 1) prema tematici (društveni, obiteljski, psihološki, ljubavni, pustolovni, kriminalistički); 2) prema stavu autora i tonu romana⁴ (humoristični, sentimentalni, satirički, didaktički...).

Prema Diklić (2009) basna se obično temelji na jednom događaju. Njezina fabula je kratka, nerazgranata i vrlo jednostavna. Autor Diklić navodi i da je basna sažeta epska forma s jasnom

³ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2013). *Priča*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50312>

⁴ V. više u Solar, M. (1976: 170–173).

porukom (moralnom i poučnom) te se piše i čita u alegorijskom smislu odnosno uvijek otkriva piščeve važne misli o životu te ljudima i njihovim karakterima. Likovi su nositelji jednostavne radnje i najčešće su to životinje koje su po nekim karakteristikama preslika osobina i karaktera ljudi. Autor spominje da životinje najčešće utjelovljuju tipične psihičke i etičke osobine čovjeka (naivnost, lukavost, pobožnost, okrutnost, plemenitost, kukavštinu, hrabrost i slično...)

Putopisi su prozna književna vrsta u kojoj su putovanje i izgled proputovanih krajolika povod za umjetničko oblikovanje zapažanja, dojmova i razmišljanja o svemu onome što je jednog ili više putopisaca zaokupilo prilikom putovanja. Čitatelj se neće moći osloniti na njih onako kako to radi sa zemljovidom ili turističkim vodičima, ali u njima može pronaći veliki broj stvari koje će ga možda potaknuti da i sam otputuje u neki kraj ili zemlju⁵.

Znanstveno-tehnološka revolucija u društvu osigurala je razvoj odgovarajuće vrste književnosti, znanstveno-popularne. Znanstveno poučna dječja knjiga služi za odgajanje čitateljeve mentalne aktivnosti i uvođenje čitatelja u znanstveni svijet. Takva vrsta književnosti razvija dječju kreativnu radoznalost. Znanstvena literatura uči dijete uspoređivati događaje, analizirati ih, samostalno donositi zaključke, istraživati probleme i shvatiti pojedine elemente znanstvenih tema⁶.

Osim prethodno navedenih vrsta, neizostavno je spomenuti i prvu knjigu s kojom se djeca najčešće upoznaju, a to je slikovnica. Crnković (1986) navodi da je slikovnica djelo koje zauzima prvo mjesto u izučavanju dječje književnosti. Lazzarich (2017) prema Nola (1971) navodi da je slikovnica ne samo prva knjiga u životu djeteta, već ju naziva i svojevrsnim medijem koji unutar sebe nosi jedinstvo slike i teksta što predstavlja pedagoški vrijednu osnovu za metodološki prihvatljiv put vođenja djeteta k samom tekstu. Slikovnica za razliku od ostalih književnih vrsta se očituje u tome na koji način joj recipijent pristupa (dvojno čitanje). Slikovnicu najčešće zajedno čitaju odrasla osoba i dijete pri čemu se tekst izgovara naglas. Lazzarich (2017) spominje da takav pristup čitanju Spitz (1999) naziva konverzacijsko čitanje što znači da dok odrasla osoba čita, dijete gleda slike na stranicama slikovnice i prati njegov glas. Lazzarich (2017) navodi da slikovnice sadrže nekoliko funkcija kojima se djeluje na

⁵ Gisko (2018). *Knjige na dobrom glasu-putopisi*. Pribavljeno 30.10.2023., sa:

<https://www.gskos.unios.hr/index.php/knjige-na-dobrom-glasu-putopisi/>

⁶ Mylandrover (2023). *Znanstvena literatura*. Pribavljeno 30.10.2023., sa:

<https://mylandrover.ru/hr/engine/nauchno-hudozhestvennaya-literatura-nauchno-hudozhestvennaya.html>

mladog čitača, a to su informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena, estetska i zabavna⁷. O tome kakav će biti umjetnički domet slikovnice ovisi o simbiozi i sinkronizaciji teksta i slike pretpostavljajući naravno da su tekst i slika na određenoj umjetničkoj visini (Crnković 1986).

2.1. Povijest svjetske i hrvatske dječje književnosti

Najveći broj povjesničara dječje književnosti slaže se da je ona kao književnost namijenjena djeci započela krajem 17. stoljeća. Unatoč tome, povjesničari se slažu i da je ona postojala od davnih vremena iako nije bila namijenjena djeci, ali im je bila više ili manje dostupna: „djeca su, dakle, dijelila s odraslima narodno književno blago od najstarijih vremena i uživala u njemu prema svojim mogućnostima shvaćanja. Njihova sloboda izbora bila je svedena na to da slušaju ili ne slušaju ono što su odrasli stvorili za sebe.” (Crnković i Težak 2002: 39–40). Isti autori nastavljaju da su počeci dječje književnosti najprije satkani od usmene književnosti koja se sastojala od različitih saga, mitova, šala, pripovijetki, bajki, anegdota, legendi te svih vrsta narodnih priča i poezije. Iako je dijete uživalo u svim ovim vrstama, najbliža mu je ipak od proznih vrsta bila bajka, a od onih u stihu poezija koju su roditelji i odrasli stvarali u dodiru sa svojom djecom. Upravo iz tog razloga autorice Crnković i Težak (2002) navode da se takva književnost smatra kao namijenjena djeci i u svijetu je poznata pod engleskim nazivom *nursery rhymes* što u doslovnom prijevodu označava uspavanke za djecu. Naučivši ih od svojih roditelja djeca su te iste pjesme i priče nastavila pričati, pjevati i recitirati uglavnom za vrijeme igranja. Osim toga, veliki broj djece sudjelovao je u crkvenim obredima na kojima su slušala biblijsku povijest, propovijedi i crkvene priče. Izvan crkve djeci su pričane raznovrsne priče i legende o prošlosti njihova naroda, putovanjima velikih povijesnih ličnosti, ratnicima i vitezovima.

Crnković i Težak (2002) pišu da je 17. stoljeće za razvijenije zemlje označavalo rane početke tiskanja i prodavanja jeftinih knjižica za obični puk koje su sadržavale različite biblijske priče, folklor, pouke, a pogotovo one s naglaskom na razne viteške priče (*romance*). Te su priče bile kratke (16 ili 32 stranice, a najviše do 64) i jednostavno pisane. Tematika im se sačinjavala od vitezova koji međusobno ratuju, bore se s raznim čudovištima i zmajevima te njihovim djelovanjem u skladu s viteškom časti. Druga polovica 17. stoljeća označava doba početaka, promjena i razvoja te prvih pokušaja tiskanja djela posebno namijenjenih dječjoj publici. Prve

⁷ Metodički pristup slikovnici trebao bi biti prilagođen spoznajnim mogućnostima onih najmlađih. Slikovnica će zadovoljiti djetetove potrebe ako se pri njezinom odabiru bude vodilo načelima aktualnosti, zavičajnosti, integracije, primjerenosti i zanimljivosti. Književno djelo kao i dijete koje ga čita čine ravnopravne sudionike u literarnoj komunikaciji. Slikovnica je ta koja odgaja dijete, uči ga spoznavati te kako povezivati vlastita iskustva s onima u tekstu. Osim toga, slikovnice zbog svojeg estetskog i vizualnog oblika predstavljaju zabavno štivo iz kojeg se može mnogo toga spoznati i naučiti.

knjige namijenjene za djecu su očekivano proizlazile iz usmenih biblijskih, crkvenih, prosvjetiteljskih i fantastičnih (viteških) priča. Na temelju *nursery rhymes*, crkvenih i duhovnih pjesama postepeno se razvijala dječja poezija, dok se na temelju narodnih priča počela strukturirati umjetnička dječja priča. Crnković i Težak (2002) navode kako je polazeći od romanca, odričući se fantastičnog u korist priče, a sadržavajući pustolovno, razvijen avanturistički roman. Također, isti autori navode da su od vjerske pouke krenule moralne priče čija je moralna i poučna književnost ona koja će dominirati u dječjoj književnosti dokle god njome budu upravljali pedagozi, a iz nje će se iščitati takozvana realistička književnost, odnosno romani o djetinjstvu. Prvom knjigom koja je napisana i namijenjena djeci smatra se *Duhovno mlijeko za bostonsku djecu* (1646), čiji je autor John Cotton (1584. – 1652.), engleski protestantski svećenik i profesor. Djelo sačinjava kratka knjižica čiji je sadržaj vjerska pouka u stihu i prva je knjiga u nizu budućih koje će se tiskati za djecu u svrhu vjerskog poučavanja.

Prvim i početnim djelom jedne od najpoznatijih vrsta dječje književnosti, slikovnice, smatra se djelo napisano na latinskom jeziku čiji je autor Jan Amos Komensky (1592. – 1670.) pod nazivom *Osjetilni svijet u slikama* iz 1658. godine. Crnković i Težak (2002) navode kako s današnjeg gledišta to djelo više nalikuje slikovnom rječniku ili udžbeniku, ali je opće uvjerenje da njime započinje slikovnica. Komensky je slike koristio kao univerzalni jezik pomoću kojeg je poučavao nepismene, ali i da pomoću njih proširi znanje onih koji znaju čitati. Crnković i Težak (2002) zaključuju da je slikovnica bila namijenjena poučavanju djeteta od samih njezinih početaka. Osim ovih pisaca značajan utjecaj iz 17. stoljeća ostavio je francuski pisac basni Jean de La Fontaine (1621. – 1695.). Njegove basne bile su pisane u stihu čija je pouka bila jasna i kratka, a priča živahna i postavljena kao minijturna drama sa suprotstavljenim karakterima, dijalogom i radnjom. Godine 1668. pisac je objavio prvih šest knjiga pod nazivom *Odabrane basne pretočene u stihove*. Knjige su sadržavale 125 basni što je sačinjavalo nešto više od polovice ukupnih basni koje je naposljetku napisao. Najznačajniji i najutjecajniji (ne)dječji pisac 17. stoljeća, engleski je puritanac John Bunyan (1628. – 1688.) sa svojim djelom *Hodočasnikovo putovanje* (1678, II. dio 1684). Svoju inspiraciju pronašao je u omiljenim zabavnim knjižicama, vjerskim i puritanskim spisima. Spomenuti pisac zasigurno ne bi postao dječjim književnikom da nije na svoj osobni način znao prenijeti vjersku poruku uz napetu pustolovnu radnju. Slavno 17. stoljeće završava s još jednim posebnim književnikom, a to je francuski pisac Charles Perrault (1628. – 1703.) i njegovim djelom *Priče moje majke guske* (1697). Perrault u svoje priče unosi opise, izgled, ponašanje, odjeću i običaje koje prilagođava gospodskom društvu. Pisac se koristio jednostavnim izričajem, ali oslobođenim od grubosti i

pretjeranih ponavljanja. Djeca su izrazito zavoljela njegove narodne priče i postignut je proces nastajanja umjetničke priče.

18. i 19. stoljeće su, također, predstavljali veliki pisci koji su značajno utjecali na formiranje raznovrsne dječje književnosti, a neki od najpoznatijih su:

1. Daniel Defoe (1660. – 1731.) i njegovo kultno djelo *Robinson Crusoe* (1719)
2. braća Jacob Grimm (1785. – 1863.) i Wilhelm Grimm (1786. – 1859.) koja su skupila i objavila veliki broj uspješnih bajki i drugih vrsta narodne priče
3. James Fenimore Cooper (1789. – 1851.), pisac koji je popularizirao avanturistički roman
4. Aleksandar Sergejevič Puškin (1799. – 1837.) i njegove bajke u stihu
5. Hans Christian Andersen (1805. – 1875.), jedan od najomiljenijih dječjih pisaca
6. Charles Dickens (1812. – 1870.), britanski poklonik i promicatelj dječje književnosti
7. Božena Němcová (1820. – 1862.) čija je najvažnija zbirka *Narodne bajke i priče* (1846)
8. Lewis Carrol (1832. – 1898.), tvorac djela *Alisa u zemlji čudesa*
9. Jules Verne (1828. – 1905.), veliki pisac romana na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće i mnogi drugi veliki književnici.

Dvadeseto stoljeće je prvenstveno obogatilo jedno od najuspješnijih fantastičnih djela, *Čarobnjak iz Oza*, čiji je autor Frank Lyman Baum (1856. – 1919.). Djelo je proizašlo kao i mnoga njegova ostala djela iz njegovih pričanja djeci (*nursery rhymes*). Dvadeseto stoljeće obilježila je i britanska spisateljica Beatrix Helen Potter (1866. – 1943.) i njezina *Priča o Zeki Peteru* (1901). Osim toga, u jedne od najljepših fantastičnih priča ubraja se i priča o *Petru Panu* čiji je autor James Matthew Barrie (1860. – 1937.). Britanska književnost predstavila nam je i velikog Alana Alexandera Milna (1882. – 1956.) koji je zaslužan za prekrasnu priču o medvjediću zvanom *Winnie Pooh* i njegovom najboljem prijatelju Christopheru Robinu. Spominjem i velikog pisca Hughua Loftinga (1886. – 1947.), velikog ljubitelja životinja koji je napisao seriju knjiga pod nazivom *Priča doktora Dolittla*. U 20. stoljeću važno je spomenuti još jednog velikog britanskog autora koji je napisao opsežne romane pod nazivom *Gospodar prstenova*, a radi se o piscu Johnu R. R. Tolkienu (1892. – 1973.). Njegovi romani pokazuju kako su djeca dvadesetog stoljeća izrazito voljela fantastične priče iako se radi o dosta grubim i opsežnim tekstovima. Navodim još i književnicu Astrid Lindgren (1907. – 2002.). Njezina fenomenalna i najuspješnija knjiga *Pipi duga čarapa*, objavljena 1945. godine, osvojila je veliki

broj djece diljem svijeta i uzбудila mnogobrojne kritičare i pedagoge. Spomenuto djelo svakako zaslužuje mjesto među najvećim svjetskim klasicima dječje književnosti (Crnković i Težak 2002).

Autori Crnković i Težak (2002) navode kako nijedna mediteranska zemlja, pa tako ni naša, nije u doba bujnog renesansnog i baroknog cvata književnosti iznjedrila dječje pisce. Najveći problemi očitavali su se u siromaštvu zemlje, ratovima za održanje i oslobođenje i nedostatku tiskara i nakladnika koji su u to vrijeme imali slabu ili nikakvu mogućnost dobre zarade tiskanjem knjiga za djecu. Također, isti autori navode da je problem predstavljalo i nerazvijeno građanstvo i nesređeno pitanje čitanja na stranom jeziku. U Hrvatskoj je 1835. godine započeo preporodni zanos te su izašle *Novine hrvatske*⁸. Paralelno s razvojem te preporodne književnosti započela je i veća aktivnost izdavanja knjiga namijenjenih djeci. Crnković i Težak (2002) pišu da povijest hrvatske dječje književnosti se ne može dijeliti na književne pokrete i formacije, po prirodi ne može slijediti pojave i zbivanja tradicionalne književnosti i s obzirom na to da traje stoljeće i pol ne može ju se dijeliti niti po stoljećima. Uzimajući u obzir njezine specifične elemente razvoja, razvitak glavnih vrsta, dugo i mukotrpno neumjetničko stvaranje škola i afirmaciju velikih imena, hrvatsku dječju književnost isti autori prikladno dijele u četiri razdoblja.

Autori Crnković i Težak (2002) predlažu da se razdoblja mogu nazvati prema godinama:

1. od početaka do 1913.
2. od 1913. do 1933.
3. od 1933. do 1956.
4. od 1956. do danas.

Predlažu i nazive razdoblja koja karakteriziraju njihova djela:

1. od *Malog tobolca* do *Hlapića*,
2. od *Hlapića* do *Družbe Pere Kvržice*,
3. od *Družbe Pere Kvržice* do *Prepelice*,
4. od *Prepelice* do danas.

⁸ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2013). *Narodne novine*. Pribavljeno 1.11.2023., sa: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42993>

Treći način koji predlažu je da se hrvatska dječja književnost podijeli prema glavnim predstavnicima:

1. Filipovićevo doba,
2. doba Ivane Brlić-Mažuranić,
3. Lovrakovo doba,
4. Vitezovo doba.

I zadnji, najjednostavniji način, koji autori predlažu je oznaka brojevima: prvo, drugo, treće i četvrto razdoblje. Autori naglašavaju i da spomenute granice ne treba uzimati suviše oštro.

Crnković i Težak (2002) navode da hrvatska dječja književnost zvanično započinje autorom Ivanom Filipovićem (1823. – 1895.) i njegovim djelom *Mali tobolac* (1850). Djelo je knjižica koja je izdana u Zagrebu i sastoji se od četiri dijela u kojima autor iznosi svoja vjerska uvjerenja i ideje. Osim toga, Ivan Filipović je organizator i pokretač mnogih djelatnosti koje su služile za ojačavanje i razvoj dječje književnosti. Navodim samo nekoliko primjera njegova utjecaja na formiranje hrvatske dječje književnosti: napisao je prve dječje pjesme, prevodio je knjige različitih stranih autora, uređivao prvi hrvatski dječji časopis *Bosiljak* (1864. – 1868.), promicao je dječju književnost u školama, izdao je knjigu s basnama i mnogi drugi razlozi. Kako bi se odgojni ciljevi lakše približavali djeci potrebna je i ona doza humora i zabave u knjigama te značajna prilagođenost djetetovoj dobi. Crnković i Težak (2000) navode povjesticu *Postolar i vrag* čiji je autor veliki August Šenoa. Isti autori navode da je tom povjesticom započela hrvatska dječja književnost i da je Šenoa htio biti dječji pisac, tijekom hrvatske dječje književnosti bio bi potpuno drugačiji. Uspoređuju ga s Puškinom jer je Šenoa kao i Puškin polazio od narodne priče, ali pričajući ju na svoj način u izrazito pokretljivom stihu pojačavajući time i unutarnju napetost te humoristične efekte. U *Postolaru i vragu* pričanje priče teče brzo, jednostavno i glatko u osmercu za razliku od klasičnog deseterca. Za vrijeme svoga života Šenoa je napisao više od 40 povjestica koje ni po tematici, duhu i žanru niti po bliskosti djeci ne odgovaraju dječjoj književnosti, ali Crnković i Težak (2002) smatraju da je njegova prva priča u stihu bolja od svih ostalih napisanih u hrvatskoj dječjoj književnosti sve do djela *Priče iz davnina*. Još neka imena koja su zaslužna za prvo razdoblje razvoja hrvatske dječje književnosti su: Ljudevit Varjačić, August Harambašić, Josip Milaković i Krunoslav Kuten.

Prema Crnković i Težak (2002) razvoj hrvatske dječje umjetničke priče polazi kao i u ostatku svijeta od narodnih priča. Međutim, autori navode da prijelaz iz narodne priče u umjetničku nije u hrvatskoj dječjoj književnosti bio ni pravilan niti uspješan kao u ostalim narodima s

bogato razvijenom dječjom književnosti. Zbirke priča uglavnom su rezultat objavljivanja u časopisima, a manje pokretač novih zbivanja. Osim *Bosiljka*, autori spominju jedan od važnijih časopisa koji pokazuje što se sve u Hrvatskoj događalo s dječjom pričom, a to je *Smilje*. Spomenuti časopis u samom početku sadrži više čudorednu pripovijetku, ali će se u polovici osamdesetih i devedesetih, u doba kad počinju izlaziti i zbirke dječjih priča, po broju priča izjednačiti s pripovijetkama. Dok je *Bosiljak* uveo Boženu Njmcovu, *Smilje* je 1873. godine uveo Hansa Christiana Andersena. U *Smilju* su se objavljivale domaće narodne priče i narodne priče drugih naroda (Crnković i Težak 2002).

U osamdesetim i devedesetim godinama pojavljuju se novi autori i češće su junaci djeca, osjećajnost i dobrota zamjenjuju silu i grubost, u pričama se počinju pojavljivati lijepe slike i karakteri umjesto shematičnih tipova narodnih junaka. Crnković i Težak (2002) navode nekoliko manje poznatih, a talentiranih spisateljica koje razvijaju raniju hrvatsku dječju književnost: Marija Tomšić-Im, Milka Pogačić, Jelica Belović-Bernadzowski, Olga Šahova, a postepeno nakon njih potpuno prevladavanje Jagode Truhelke i najpoznatije spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić. Autori Crnković i Težak (2002) dodaju i spisatelje kojima dugujemo formiranje i oblikovanje rane hrvatske dječje književnosti: Milan Kobali, Franjo Bartuš, Ljudevit Tomšić, Tomislav Ivkanec, Đuro Turić i drugi.

U pripremi za hrvatsku umjetničku priču ne treba zanemariti ni prisutnost alegorijskih priča i legendi u doba moderne. S alegorijskim pričama javljao se s vremena na vrijeme autor Jakov Majranić. Legende su se u to vrijeme sastojale od kršćanskih motiva, priča o Isusu, mučenicima i čudima. Sklonost prema legendama europske književnosti u hrvatsku književnost prenijeli su pisci: Miroslav Krleža, Vladimir Nazor i Branimir Livadić. Vladimir Nazor izrazito je vješto eksperimentirao s alegorijskom pričom i legendama, a udio duha legendi primjećuje se i u pričama Ivane Brlić-Mažuranić. Što se tiče moderne fantastične priče kao što je *Alisa u zemlji čudesa*, u Hrvatskoj joj nije bilo niti spomena sve dok polako, putem časopisa, nije počela prodirati u hrvatsku dječju književnost kroz motive i postupke. Crnković i Težak (2002) kao primjer daju usporedbu priče *Mala Marica* koju je napisao Franjo Bartuš i Carrollu *Alisu u zemlji čudesa*. Osim prethodno spomenutih, u prvo razdoblje dječje književnosti, Crnković i Težak (2002) svrstavaju i afirmirane hrvatske dječje pisce, a to su: Vjenceslav Novak, Josip Kozarac i S. S. Kranjčević.

Prema Crnković i Težak (2002) drugo razdoblje hrvatske dječje književnosti započelo je pojavom snažnih umjetničkih i dječjih djela, a najbolji takav primjer je *Šegrt Hlapić* (1913) Ivane Brlić-Mažuranić. Drugo razdoblje je doba koje karakterizira visoki umjetnički domet

dječje književnosti, a pečat mu daju dvije izvrsne književnice, spomenuta Ivana Brlić-Mažuranić i Jagoda Truhelka. Ivana je jedna od najpoznatijih hrvatskih dječjih književnica: „Ivana Brlić-Mažuranić je dječji pisac u najpotpunijem i najplemenitijem značenju te riječi” (Crnković i Težak 2002: 252). Književnica je od samih početaka pisala za djecu, prvenstveno svoju, te su motivi svih njezinih prvih priča, pjesama i pripovijedaka povezani s likovima, zgodama i doživljajima njezine djece. U pričama se odražava atmosfera njezinog vlastitog doma, a pouke iz priča polaze od Ivaninih čvrstih etičkih uvjerenja i nagona za dobrim i kvalitetnim odgojem njezine djece. U razvoju hrvatske dječje književnosti pojava ove književnice označavala je najviši uspon, prekrasan preokret i izlaz iz dotadašnje krize: ”njezino književno djelo *Šegrt Hlapić* (1913) uzdiglo ju je na sam tron prvog pravog hrvatskog dječjeg pisca,, (Crnković i Težak 2000: 260). Spomenuto djelo ima sve osobine modernog dječjeg romana, a to su: simpatični junak i junakinja, bogata radnja s elementima akcijskog romana (borbe s negativcima), potvrde o vrijednosti i mogućnostima male djece kada se nađu u ozbiljnim situacijama i nedaćama, čar putovanja i drugo. Uz *Šegrt Hlapića* za hrvatsku dječju književnost važne su i još neke Ivanine priče. Djelo *Priče iz davnina* u prvom izdanju sadrži šest priča, a to su: *Kako je Potjeh tražio istinu, Ribar Palunko i njegova žena, Regoč, Šuma Striborova, Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica, Sunce djever i Neva Nevičica*. Od same pojave ovih priča raspravljalo se koliko te priče duguju narodnoj priči, a koliko su njezine. Crnković i Težak (2002) navode da su mnogi, pogotovo u svijetu, uskladili svoja mišljenja da se radi o hrvatskim narodnim pričama koje je književnica Ivana Brlić-Mažuranić preradila i ispričala na svoj način po uzoru na svjetske predstavnike kao što su braća Grimm, Andersen i Perrault. Unatoč tome, isti autori navode kako je i sama književnica naglasila da su njezine priče isključivo plod njezine mašte.

Jedan dio svojega književnog stvaranja posvetio je djeci i Vladimir Nazor (1876. – 1949.). Prema Crnković i Težak (2002) najintenzivnije se bavio dječjom književnošću u periodu prije početka Prvog svjetskog rata i za vrijeme tog rata. Svoje radove namijenjene djeci skupio je u poseban omot oko 1930. godine, a objavljeni su 1947. godine u *Djelima Vladimira Nazora* u posebnoj knjizi čiji je naslov *Dječja knjiga*. Ona se sastoji od pjesama, štiva i priča objavljenih u prethodno spomenutim časopisima i čitankama. Sadržavala je priče i legende iz hrvatske prošlosti, priče, pouke i tuđa pričanja. Sva svoja dječja djela stvarao je u izravnom dodiru s djecom upijajući dječju atmosferu i prenoseći ju u svoje stvaranje. Tražio je izvorišta za hrvatsku dječju priču, pokušavao utvrditi njene modele te je eksperimentirao sa svojim pričama. Oslanjao se na čakavske balade i romance, nazočna je dominacija mora, mitologizacije

hrvatske povijesti, uranjanje u prirodu, snažni i veliki likovi kao nositelji ljudskih stavova u vječnoj borbi dobra i zla (Crnković i Težak 2002).

Jagoda Truhelka (1864. – 1957.), treće je veliko ime koje krasi drugo razdoblje razvoja hrvatske dječje književnosti. Jagoda Truhelka, poput većine hrvatskih dječjih književnika, bila je učiteljica. Književnica je u hrvatsku dječju književnost uvela opis djece i djetinjstva na autobiografskoj osnovi. Od ostalih dječjih književnika razlikuje se i po tome što je počela stvarati jako kasno. Svoju prvu pripovijetku, *Tugomila* (1894), objavila je s trideset godina, a svoje najbolje radove pisala je i objavljivala neposredno prije odlaska u mirovinu. Sva njezina djela važna za djecu objavljena su između dva svjetska rata. Njezino najpoznatije djelo nosi naslov *Zlatni danci* (1918). U hrvatsku dječju književnost unosi tematiku vlastitog djetinjstva, opise rodnog grada, dom i pothvate djece, mjere odgojnosti i likove iz dječjeg svijeta. Prema Crnković i Težak (2002) Jagoda Truhelka nema osjećaj za fantastično, već ju zanimaju stvarni život djece i obitelji s više ili manje poetičnih raspoloženja. Isti autori dodaju da je upravo u tome njezina svojevrsna ljepota stvaranja jer iznosi jedan istiniti stvarni svijet u kojemu se odražava mnogo toga što prelazi sve okvire djetinjstva bilo kojeg vremena i društva. Prema Crnković i Težak (2002) navodim još neke književnike koji su važni za razvijanje hrvatske dječje književnosti u drugom razdoblju: Ema Božičević i njezina knjiga *Čarobni svijet* puna ilustracija uglednog Ljubomira Babića, Ljudevit Krajačić kao jedan od važnih urednika časopisa *Smilje*, Josip Cvrtila, učitelj i urednik časopisa *Vrelo* te pjesnik i pisac pripovijedaka, Zlatko Špoljar, učitelj, pedagog i praktičar koji je pisao pjesme, objavljivao epske šaljive nastavke u stihu, pripovijetke i dječje romane.

Treće razdoblje, prema Crnković i Težak (2002), naziva se Lovrakovo doba i nastupa objavom njegova dvaju romana *Djeca Velikog Sela (Vlak u snijegu)* i *Družba Pere Kvržice* (1933). Spomenuti roman i cjelokupni Lovrakov rad donose preokret u hrvatsku dječju književnost. Isti autori pišu da se zaustavlja ili slabi razvoj priče te realizam s jakom socijalnom obojenošću pobjeđuje fantastiku. Mato Lovrak je do kraja svog života proširivao poznatu tematiku i izvodio na pozornicu nove dječje likove. Osim toga, Lovrak u svojim djelima prekida dominaciju priče i fantastike te prekida s tipom autobiografskog dječjeg romana, a značajno unosi realne pojave iz društvenog života svojeg vremena: „dakako, nijedan pisac, pa tako ni Lovrak, ne može zanemariti vlastite doživljaje u oblikovanju svojih djela. Tako i Lovrak unosi svoje doživljaje iz djetinjstva, svoja iskustva što ih je kao učitelj doživio s djecom pa i svoje sklonosti, ali on ne slika pozornicu svojeg djetinjstva i sebe” (Crnković i Težak 2002: 363). Prema istim autorima navodim još neka važna imena trećeg razdoblja, a to su: Zlata Kolarić-Kišur koja je intenzivno

stvarala za djecu u nekoliko razdoblja, Ivo Kozarčanin koji se bavio pisanjem kritike o dječjim djelima i teorijske članke i Dragutin Tadijanović kao pjesnik za djecu i pjesnik o djetinjstvu. Treće doba traje sve do idućeg većeg preokreta odnosno pojave Viteza i snažne umjetničke dječje poezije 1956. godine.

Autori Crnković i Težak (2002) navode da novo, četvrto i bogato doba hrvatske dječje književnosti započinje 1956. godine objavom Vitezove *Prepelice* i prvim djelima Kušana i Matošca. Novo doba obilježio je sjajan razvoj hrvatske dječje poezije, a svojim zbirkama javljaju se pjesnici: Bogumil Toni, Ratko Zvrko, Gustav Krklec, Drago Ivanišević, Boro Pavlović, Grigor Vitez i drugi. Četvrto razdoblje obilježila su i književna djela u kojima se opisuju hrabri pothvati dječaka i djevojčica (njegovanje ranjenih, prenošenje poruka i slično). Opisuje se stvaran život djece u vrijeme rata i teški uvjeti u kojima djeca žive te nemaju vremena ni mogućnosti da prožive normalno djetinjstvo. Crnković i Težak (2002) pišu da se takav smjer romana razvio pomalo u partizanski vestern u kojem djeca i odrasli partizani u vještim radnjama uvijek pobjeđuju svoje neprijatelje. Takva je književnost trajala duži vremenski period, ali je nesmetano otvorila put daljnjem razvitku hrvatske dječje književnosti kakvu poznajemo danas.

Prema Visinko (2005) devedesetih se godina 20. stoljeća hrvatska dječja priča potvrdila u nekim tematskim okvirima uvjetovanim novim vremenom. Visinko (2005) kao i autori Crnković i Težak (2002) pišu da se osim suvremenog života u obitelji i društvu u središte pozornosti stavila i tematika Domovinskog rata i religije. Visinko (2005) piše da važno mjesto u suvremenoj hrvatskoj religioznoj priči za djecu zauzimaju Božidar Prosenjak i Sonja Tomić, a pridružuju im se Ivan Golub i Stjepan Lice. Ista autorica spominje i pojavu velikog broja književnika među kojima ima uglednih dječjih književnika, ali i novih, manje poznatih spisatelja. Od već poznatih hrvatskih dječjih književnika svojim se pričama javljaju: Nada Iveljić, Tin Kolumbić, Sunčana Škrinjarić, Luko Paljetak i Anto Gardaš. Autorica Visinko (2005) dodaje da su novi mladi autori koji se ističu po pitanju dječje književnosti: Nada Zidar-Bogadi, Sanja Pilić i Vjekoslava Huljić.

3. BAJKA U RAZREDNOJ NASTAVI

Crnković (1986) navodi bajku kao jednu od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva koja polazi od mitoloških poimanja svijeta oko nas. Dubravka i Stjepko Težak (1997) pišu da je bajka svaka priča, narodna ili umjetnička, u kojoj je slika našeg svijeta izgrađena na nadnaravnim i iracionalnim elementima. Marie-Louise von Franz (2007) navodi da su bajke najčišći i najjednostavniji izrazi psihičkih procesa *kolektivnog nesvjesnog*⁹. Autorica von Franz postavlja i hipotezu da je svaka bajka relativno zatvoren sustav koji je sastavljen od psiholoških značenja izraženih nizom simboličkih slika, događaja i poruka kroz koje se otkrivaju. Bettelheim (2004) o bajci piše kao o književnoj vrsti koja opisuje unutarnja duševna stanja uz pomoć slika i djela. Velički (2013) navodi da je bajka jedinstvena književnoumjetnička forma koja u sebi sadrži izravna i skrivena značenja, a njezina najdublja značenja bit će različita za svaku osobu ovisno o trenutku u kojem ju čita. Ista autorica prema Niegl (2007) navodi i da bajke prenose umjetnički oblikovano i simbolima prikriveno životno iskustvo i mudrost, čine živom snagom i pobjedom dobrog nad zlim, pokazuju načine na koje se zlo može pobijediti i kako se može spasiti od raznih opasnosti. Iako svaki od autora na jedinstveni način opisuje bajku, svi se slažu da je bajka književna vrsta u kojoj se susreću fantastični likovi, prizori i događaji te ona bajno i slikovito prikazuje naš svijet. Pintarić (2008) navodi kako bajka u književnoj teoriji imenuje književna djela u kojima se bez začudnosti susreću zbiljski i nadnaravni svijet. Bajka se sastoji od fabule koja ima svoj uvod, zaplet i rasplet te njezino mjesto i vrijeme nisu određeni. Glavni junak u bajci najčešće ostavlja svakodnevnu okolinu i kreće u kraljevstvo čuda. Na tom putu junak mora prebroditi izrazito velike teškoće te se gotovo uvijek vraća kao pobjednik u svoj svakidašnji život (Crnković 1986). Prema Dikliću (2009) bajka njeguje ustaljene i uobičajene tipove likova. Čitajući bajke susrećemo se s realnim (stvarnim) i čudesnim, fantastičnim (nestvarnim) likovima. Bilo da se radi o stvarnom ili nestvarnom liku njegova najveća značajka je da nosi osobine ljudi iz živog svijeta. Diklić (2009) naglašava i kako su u bajci likovi strogo polarizirani što znači da su na jednoj strani predstavnici dobra, a na drugoj predstavnici zla. Bajke krasi vrlo jednostavna karakterizacija likova koja je uglavnom usmjerena na etičko određenje i suprotstavljanje likova prema pozitivnim i negativnim etičkim osobinama. Likovi su nositelji određenih karakternih osobina, a najčešće su to: vjernost,

⁹ Autorica von Franz (2007) pod pojmom *kolektivno nesvjesnog* obuhvaća sveukupnost tradicija, predrasuda, običaja, konvencija, pravila i normi ljudskog kolektiviteta prema kojima određene skupine i cjeline pokušavaju živjeti bez pretjeranog razmišljanja.

hrabrost, poštenje, mudrost, lukavost, licemjerje, naivnost i podlost. Svaki književnik koji piše bajke, putem likova i događaja o kojima piše, pokušava svojim čitateljima prenijeti određenu poruku kojoj je namjena učenje i poučavanje etičkih i moralnih obrazaca ponašanja.

Bajka i dijete povezani su na simbolički način. Dijete, slušajući i čitajući bajke, na jedinstven i simboličan način prolazi kroz sve ono što su narodi tisućama godina prije njega mislili o svijetu, o čemu su maštali i što su željeli te kako su proživljavali odnose u društvu njihova vremena (Crnković 1986). Iako je bajka često zvana kraljicom priča, Vučić (2006) navodi da s obzirom na upitne moralne vrijednosti nekih bajki, njihovo nasilje i zastarjelo prikazivanje žena neki autori, roditelji i ljudi iz obrazovnog svijeta postavljaju pitanje je li uopće mudro djeci čitati bajke. Kao primjer autorica Vučić (2006) navodi filozofe Kanta, Lockea i Rousseaua koji su bajke smatrali neprikladnima za djecu. Bajke ometaju pravilan razvoj razumnog razmišljanja, kaže Kant. Locke navodi da bajke pružaju nepoželjne i zbunjujuće primjere različitih modela ponašanja, a Rousseau tvrdi da su sadržaji bajke puni praznovjerja i da iskrivljuju djeci osjećaj za stvarnost. Crnković (1986) navodi nekoliko glavnih argumenata što ih iznose protivnici bajke. Smatraju da je bajka štetna jer je osmišljena na prejakoj i nekontroliranoj mašti, podržava praznovjerje, odguruje dijete od stvarnosti i realnog svijeta i ostavlja štetne tragove na dječjoj psihi. Autor Crnković (1986) od svih argumenata posebno izdvaja onaj o psihičkim traumama što ih izazivaju strašnije bajke. Unatoč tome, autor ukazuje da će do takvih neugodnih trauma doći samo ako se te iste bajke čitaju djeci u zabačenim krajevima, u mraku ili za vrijeme nekih jačih vremenskih nepogoda te da se tu gotovo uvijek radi o zlouporabi priče ili o pogrešno odabranoj metodi upoznavanja djeteta s pričom. Dubravka i Stjepko Težak (1997) navode da protivnici bajki kao argument iznose da je ona negativna za dijete jer budi u njemu nepotrebnii strah, privikava ga na grozote, potiče na mržnju i oblikuje u njemu neznanstveni pogled na svijet. Bettelheim (2004) navodi da se neki roditelji boje da bi se njihova djeca mogla zanijeti u svojem sanjarenju i da bi, izložena bajkama, pretjerano mogla vjerovati u čarolije koje ne postoje. Također, isti autor kao primjer navodi i strah roditelja od usporedbe s likovima iz bajke: „roditelji žele vjerovati da ako ih dijete vidi kao maćehe, vještice ili divove, to nema nikakve veze s njima i s tim kako u nekim trenucima djetetu izgledaju” (Bettelheim 2004: 111). Unatoč tome, postoje i zagovornici bajke koji smatraju da je ona neophodan dio djetetova odrastanja. Vučić (2006) navodi bajku kao neophodnu u životu djeteta jer ono treba bajku kako bi bilo sigurno da će se sve na kraju dobro riješiti što mu ulijeva nadu te daje sigurnost i dodatno ohrabrenje u rješavanju osobnih izazova i nedaća. Crnković (1986) navodi dobre argumente pobornika bajke, a to su: dobro usmjerena mašta, bajke su umjetnička djela, djeci treba

omogućiti da budu djeca, bajke odgajaju i uče djecu da će dobro uvijek pobijediti zlo. Visinko (2005) piše da susreti djeteta i bajke potvrđuju djetetovu nepomućenu sposobnost suosjećanja, čistoće misli i razlučivanja dobra od zla. Dijete uči jezik bajke na način da aktivno prepoznaje odnose i napetosti koje bajka donosi kao svoje vlastite probleme. Ona mu omogućuje da nekako sredi vlastita iskustva i ono što se u njegovoj psihi zbiva (Visinko 2004 prema Solar 1981). Osobno smatram da će svaki pojedinac, zagovornik ili protivnik bajke samostalno odlučiti je li ona dobra ili loša ovisno o tome kakva su njegova vlastita i najosobnija iskustva s bajkom.

U nizu jezičnih djelatnosti, počevši od slušanja i govorenja pa sve do čitanja i pisanja, čitanje je zasigurno jedna od najproširenijih i najstroženijih djelatnosti. Kačić (2022) piše da se sposobnost odraslog čovjeka ili djeteta da čita proširuje terminom čitateljska pismenost. Čitateljski pismen čitatelj je onaj koji je sposoban čitati tečno i s razumijevanjem te zna fleksibilno koristiti različite strategije i tehnike čitanja prema vrsti teksta i cilju vlastitog čitanja. Čitanje je svakako i jezična djelatnost jer traži potpunu interakciju s tekstem i njegovo razumijevanje. Ostale jezične djelatnosti koje se dodatno razvijaju i usavršavaju obuhvaćaju vježbu govora, pisanja, slušanja i razumijevanja onoga što se čita (Kačić 2022). Bettelheim i Zelan (1983) navode da dijete vrlo dobro zna želi li naučiti čitati najprije mora savladati tehniku koja će mu omogućiti da dekodira i izgovara riječi. Čudina-Obradović (2004) prema Snowling (1996) navodi da bi se čitanje dobro razvilo djeca najprije moraju spoznati da postoji abecedno načelo (jedan glas-jedno slovo) i da postoji dogovorena korespondencija između glasa i slova (svaki glas-određeno slovo). Prema Visinko (2005) čitanje u školskom sustavu započinje savladavanjem same vještine čitanja. To se odnosi na savladavanje čina pretvaranja grafičkih znakova u glasovne te usporedno, prema zahtjevima metodike početnog čitanja i pisanja, na razvijanje sposobnosti čitanja (pridavanje smisla pročitanoj). Lazzarich (2017) navodi da čitanje još pojmimo i kao temeljnu obrazovnu djelatnost jer o njoj ovisi i kvaliteta učenja. Od samog se početka u proces učenja čitanja ugrađuju i književnoumjetnički tekstovi. Visinko (2014) navodi čitanje književnog teksta kao najosjetljivije i pritom se referira na sve aktivnosti koje čitanjem takvih oblika tekstova proizlaze u svim obveznim obrazovnim ciklusima, a pritom da je naglasak uvijek na razvojnim obilježjima svakog učenika. S kakvom god pozadinom dijete dolazi u školu, od trenutka kada je u svom razredu, najvažniji faktor pri savladavanju čitanja je način na koji mu učiteljica prezentira književni sadržaj, njegovu vrijednost i značenje (Bettelheim i Zelan 1983). Autori dodaju da djeca trebaju od samog početka biti uvjereni da su pristup učiteljice, škola i udžbenik samo sredstva da se postigne cilj, a da ih se pritom uvjeri da je najvažnija stvar zapravo znati čitati i to biti sposoban čitati s

uživanjem u svemu onome što nam književnost pruža. Dolazim do zaključka da bi čitanje u odgojno-obrazovnom procesu trebalo napraviti kao aktivnost koja je privlačna sama po sebi i koja omogućuje svakom djetetu da se zadovoljno i ugodno osjeća u tom procesu. Za uspješan razvoj čitalačke vještine važna je i prethodna priprema djeteta koja započinje već od treće godine djetetova života. Predčitačke vještine s kojima većina današnje djece dolazi u prvi razred odnose se na: glasovne raščlambe riječi, uočavanje smisla poruke, usvajanje linearnog slijeda teksta slijeva nadesno i odozgo prema dolje i uočavanje pridruženosti slova i glasova u riječi (Nenadić-Bilan 1999). U nastavi početnog čitanja učenici ovladavaju ili nastavljaju ovladavati tehnikom čitanja, a nakon čega slijedi uvježbavanje čitanja naglas u tekstovima koji su prilagođeni malim čitateljima. Vještina i sposobnost čitanja razvijaju se u školi na nastavi književnosti na svim stupnjevima školskoga sustava (Lazzarich 2017). Isti autor navodi razine čitalačke pismenosti kod učenika te spominje i važnost kulture čitanja koju valja poticati od prvog razreda osnovne škole.

3.1. Bajka u učenju i poučavanju predmeta Hrvatski jezik

O tome kako će se bajka uključivati na nastavi i u kojim obrazovnim područjima propisuje dokument *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019) jer se ona uglavnom kao nastavni sadržaj pojavljuje u tom predmetu: „Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik jedinstven je dokument kojim su povezane sve razine odgojno-obrazovnoga procesa u kojima se uči i poučava hrvatski jezik¹⁰”. Opis predmeta Hrvatski jezik sačinjava svrha učenja i poučavanja predmeta, određene znanstvene i stručne smjernice i načela na kojima učitelji trebaju temeljiti pristup i sustav učenja i poučavanja. Kurikulum se sastoji i od odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja koji predstavljaju određena očekivanja o tome što učenici trebaju moći i znati kao rezultat učenja. Kurikulum opisuje i tri međusobno povezana predmetna područja u predmetu Hrvatski jezik (Književnost i stvaralaštvo, Hrvatski jezik i komunikacija i Kultura i mediji) te odgojno-obrazovne ishode koje je potrebno ostvariti s učenicima u tim predmetnim područjima. Odgojno-obrazovni ishodi predstavljaju jasna očekivanja od učenika u svakoj pojedinoj godini učenja predmeta, a proizlaze iz prethodno spomenutih odgojno-obrazovnih ciljeva. Kurikulum Hrvatskog jezika (2019) povezuje se i s ostalim odgojno-obrazovnim područjima, drugim nastavnim predmetima i međupredmetnim temama (Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije 2019).

¹⁰ Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019: 5)

Pribavljeno 16.1.2024., sa:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>

Nastavni sat književnosti je psihološka, sadržajna i metodička cjelina u kojoj se ostvaruju odgojno-obrazovne zadaće i ciljevi (Lazzarich 2017 prema Bežen 2008). U namjeri da djetetu prenese ljubav za čitanje učitelj se mora voditi suvremenim pristupom i metodama i aktivno sudjelovati u kreiranju predmetnog kurikuluma. Lazzarich (2017) navodi da kurikulum suvremene škole mora pratiti zahtjeve suvremenih kretanja u procesu odgoja i obrazovanja, mora biti djelotvoran, poticati jednakost i pravednost odgojno-obrazovnog sustava. Njegovo oblikovanje temelji se na znanstvenim spoznajama o učenju i poučavanju te jasno definiranim ishodima učenja kojima učenici trebaju ovladati. Visinko (2014) naglašava da suvremeni predmetni kurikulum mora biti odraz holističkog pogleda na učenika u procesu učenja i poučavanja. Rosandić (2005) piše da u takvoj organizaciji predmeta književnost se očituje kao dio jedne složene cjeline i ima status samostalnog područja. Autor Lazzarich (2017) prema Soče (2010) navodi da se u četvrtom razredu s učenicima može provesti i postupak istraživačkog čitanja. Takvom vrstom čitanja učenici samostalno dolaze do različitih informacija, razmišljaju o pročitanoj tekstu, tragaju za odgovorima i rješenjima te jasno obrazlažu svoje stavove.

Vodovnik (2023) navodi da su bajke jedna od najstarijih govornih umjetnosti koja je preživjela veliki opseg vremena. Ista autorica naglašava da upravo iz tog razloga bajke treba izrazito poštivati i uključiti u rad s djecom u bilo kojem obliku školske i izvanškolske nastave. Izrazito je važno ukazati učeniku koliko ga bajke i čitanje mogu ispunjavati i obogatiti njegov život. Upravo je tu ključno kako će kvalitetan učitelj pristupiti interpretacijama bajki i kako će svoje učenike postepeno uvoditi u taj zanimljivi i čaroban svijet.

Kako bi nastava književnosti, konkretno u svrhu ovog rada interpretacije bajke, bila kvalitetna važna je i priprema učitelja književnosti. Kvalitetan učitelj književnosti sposoban je učiti i pokazuje veliku intelektualnu znatiželju i otvorenost prema novim pričama i drugačijim modernim interpretacijama starih (Javor 2004). Suvremena interpretacija priče od učitelja zahtjeva radikalno prilagođavanje književne nastave i njezinih odgojnih vidika u iskustvu današnjih malih čitatelja i njihovih posebnih, sadašnjih i budućih potreba. Izrazito je važno da učitelj konstantno polazi od učenikovih mišljenja i značenja te da ih usmjerava i vodi na putu oblikovanja njihovog odnosa s književnoumjetničkim tekstom (Grosman 2004). Interpretacija tekstova koji pripadaju dječjoj književnosti veoma je osjetljivo područje. Učitelj će često osjećati pritisak prilikom povezivanja učenika s književnim tekstovima s obzirom na to da će uvelike o njegovom pristupu i radu ovisiti hoće li dijete u nastavku zavoljeti aktivno čitati priče (Lazzarich 2017). Kao dobru pripremu učitelja za interpretaciju bajke navodim primjere koje

je u svojoj knjizi *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti* (2009: 133) opisao Zvonimir Diklić u kontekstu pripreme uspješnog nastavnika književnosti:

- 1) učitelj u potpunosti poznaje ono djelo koje interpretira s učenicima,
- 2) izdvaja središnji problem djela o kojem će s učenicima razgovarati,
- 3) temeljito se priprema za interpretativno čitanje ulomaka na satu,
- 4) temeljito izrađuje plan interpretacije odnosno organizacije nastavnog sata,
- 5) analitički pristupa u prethodnoj izradi radnih listića, anketa i materijala za učenike,
- 6) pažljivo planira primjenu pomoćnih nastavnih sredstava (film, ilustracije, fotografije, slike...),
- 7) priprema konkretne zadatke učenicima za obradu ključnih problema u djelu,
- 8) prikuplja i na sat donosi sekundarne izvore koji učenicima služe kao pomoćno sredstvo u interpretaciji djela.

Osim učitelja važna je i učenikova priprema za kvalitetnu interpretaciju na satu. Diklić (2009) navodi i tri osnovne pripreme učenika, a to su: učenik je pročitao zadano književno djelo (bajku) koje će se interpretirati, izvršio je, ako postoje, zadatke učitelja koji prethode određenoj interpretaciji i pripremio se za moguće samostalno izlaganje, obrazlaganje i tumačenje onoga o čemu se na satu interpretacije bajke govori. Autor Diklić (2009) naglašava i da suvremena nastava od učitelja zahtjeva interpretaciju koja u krug svojih zanimanja smješta književno djelo jer je ono polazište i ishodište učenikovih novih spoznaja.

Prema Lazzarichu (2017) i Rosandiću (2005) interpretacija teksta (u ovom slučaju bajke) se na satu književnosti ostvaruje kroz nekoliko važnih faza: pripremanje učenika za čitanje određene bajke (doživljajno-spoznajna motivacija), najava teksta i njegova lokalizacija, interpretativno čitanje, emocionalno-intelektualna stanka, objava doživljaja i dojmova, interpretacija, sinteza/uopćavanje i zadavanje zadataka za samostalni rad. Motivacija čini neizostavan dio svakog književnog sata. Miljković i sur. (2014) pišu kako je motivacija jedna od najvažnijih komponenti koja djeluje na ishode učenja, ali istodobno i jedna od najtežih za mjerenje. Motivaciju se često uspoređuje s emocijama koje učenika motiviraju na različita djelovanja. Ona označava jednu ili skup aktivnosti u uvodnom dijelu sata koja zapravo predstavlja onu početnu etapu rada te početak zajedničkog rada nastavnika i svih učenika. Lazzarich (2017) piše da se motivacija u nižim razredima pretežito određuje prema tematskoj i sadržanoj usmjerenosti odnosno riječ je o motivaciji koja je zasnovana na iskustvima učenika, poticajima

utemeljenim na likovnim, glazbenim i filmskim predlošcima. Lazzarich (2017) navodi da to uključuje: glazbene i likovne motivacije, motivacije zasnovane na jezično-stilskim elementima i motivacije zasnovane na oživljavanju sadržaja kojeg se čita. Diklić (2009) piše da učenike treba emocionalno i intelektualno (za kasnije shvaćanje i razumijevanje književnog teksta) pripremiti. Lokalizacija se odnosi na stavljanje literarnog predloška u određeni kontekst, vremenski i sadržajni. Učitelj bira najprimjereniji način obavještanja učenika o tekstu bajke koji slijedi i njezinom autoru (Lazzarich 2017). Slijedi izrazito važna faza, a to je interpretativno čitanje. Prema Lazzarichu (2017) interpretativno čitanje ili govorna interpretacija je posebna vrsta čitanja naglas u kojoj učitelj (kao govornik) vrednotama govornog jezika interpretira tekst pred učenicima dočaravajući značenje teksta. Diklić (2009) navodi da je interpretativno čitanje vrsta čitanja najviših izražajnih mogućnosti pomoću kojih učenik (kao slušatelj) doživljava umjetničku tvorevinu, suosjeća s likovima i uspostavlja prvi kontakt s likom, njegovim ponašanjem i postupcima. Isti autor naglašava da to bogatstvo izražajnih mogućnosti utječe na adekvatnu govornu realizaciju napisane riječi i pomaže učeniku za lakše razumijevanje novog teksta. Također, Diklić (2009) spominje i važnost emotivnog odnosa samog učitelja prema sadržaju kojeg čita svojim učenicima. Emocionalno-intelektualna stanica je kratki period sata nakon interpretativnog čitanja. Lazzarich (2017) navodi kako se učenicima nakon interpretativnog čitanja treba omogućiti kratko vrijeme da im se slegnu dojmovi o tekstu i da eventualno to prokomentiraju s prijateljem u klupi. Sljedeća faza je objava doživljaja učenika koju učitelj nikako ne bi trebao preskakati. Objavom vlastitih doživljaja, učenici pokazuju učitelju koliko je motivacija bila učinkovita i koliko je njegova govorna interpretacija bila uspješna. Nakon objave doživljaja slijedi vrijeme da se učenici upuste u interpretaciju. Lazzarich (2017) piše da je osnovna svrha interpretacije da učenici još jednom samostalno ili zajednički pročitaju tekst i u njemu otkriju estetske elemente (posebnost književnog jezika i umjetničku poruku). Autor Lazzarich (2017) dodaje i da je interpretacija najapstraktnija razina čitanja jer je usko povezana sa subjektivnim čitateljevim iskustvom i njegovim individualnim shvaćanjem značenja teksta. U ovoj fazi sata učitelj s učenicima provjerava i dodatne nejasnoće vezane uz tekst kao što je primjerice objašnjavanje nepoznatih riječi koje bi učeniku mogle otežati razumijevanje pročitano (Diklić 2009). Slijedi faza sinteze (uopćavanja). Ova faza uključuje izdvajanje glavnih elemenata nastavnog sata (učitelj i učenici zajedno) i služi kao provjera uspješnosti ostvarenja obrazovnih ishoda koje si je učitelj izdvojio u svojoj pripremi. Posljednja faza sata odnosi se na zadatke za samostalni rad. U toj fazi učitelj od učenika traži njihovo stvaralačko izražavanje na temelju interpretacije. Budući da se radi o završetku sata, najčešće ne ostane puno vremena za izvršavanje aktivnosti. Iz tog razloga učitelj učenicima

zadaje zadatke za samostalni rad kod kuće, ali moguća je i provjera na kraju sata ukoliko su zadaci bili jednostavniji i brzi za rješavanje (Lazzarich 2017).

Sat interpretacije bajke, kao što sam prethodno u radu navodila, bit će uspješan ako se učitelj vodi novim i inovativnim modelima rada s učenicima. Konkretno, u svrhu ovog rada, izdvajam suvremeni model problemsko-stvaralačke nastave. Diklić (2009) naglašava da je suvremena nastava orijentirana uspostavljanju novog metodičkog sustava: problemsko-stvaralačke nastave. To je model nastave usmjeren na istraživanje i otkrivanje literarnih spoznaja i na kreativno djelovanje učenika. Isti autor dodaje da se takav oblik nastave ostvaruje postavljanjem pitanja, zadataka i teza usmjerenih prema određenom književnom problemu. Na taj način pokreće se učenikova intelektualna, emocionalna, fantazijska i izražajna aktivnost. Učenik neće primiti gotove spoznaje, već će do njih dolaziti samostalnim istraživanjem i rješavanjem. Diklić (2009) prema Rosandiću (1986) navodi da problemska nastava definira književni problem i problemsku situaciju, uspostavlja faze sata u rješavanju problema te pokreće sustav postupaka i djelovanja učenika te njihovih misaonih operacija.

4. PROZNI VIRTUOZ – HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Hans Christian Andersen rodio se 2. travnja 1805. godine u Odenseu (Danska). Pretpostavlja se da je rođen u jednoj kući koja se nalazi na uglu ulica Hans Jensens Straede i Bangs Boder u kojoj se danas nalazi i glavni dio Muzeja Hansa Christiana Andersena. Svoje djetinjstvo Andersen je proveo u Odenseu gdje je pohađao dvije škole, jednu židovsku i drugu gradsku dobrotvornu školu. Andersenovo pohađanje škole bilo je prilično neredovito, osobito nakon smrti njegova oca (1816). Kao siromašno dijete u malom provincijskom gradu Andersen je tijekom svojih 14 godina života upio dojmove i iskustva koja će biti odlučujuća za njegov budući književni rad. U autobiografiji o svojoj mladosti *Levnedsbogen* (1926) Andersen je naglasio da je način života u Odenseu sačinjavao stare narodne običaje i vjerovanja u nepoznato. Njegova vlastita iskustva i od oca naslijeđena težnja za umjetnošću bili su živopisni poticaj njegovoj mašti (Božić 2009). Ono što je još djelotvornije utjecalo na njegov život i književni rad bila je i njegova silna želja da se izbavi iz siromaštva, raskine s društvenim naslijeđem i ostvari svoje mogućnosti u jedinom području u kojemu je u njegovo doba bilo moguće – u umjetničkom radu¹¹. Crnković (1986) navodi kako je značajan korak ovog budućeg pisca bilo preseljenje u Kopenhagen 1819. godine. Mladost u Kopenhagenu je provodio u kazalištu s obzirom na to da mu je prvotna želja bila postati glumac u Kraljevskom kazalištu. Andersen se borio za mjesto plesača baleta, glumca ili pjevača u kazalištu. Na kraju kad nijedan od tih pokušaja nije uspio iskušao se u pisanju drame. Iako je to bilo uzaludno ishodilo je tome da ga jedan od direktora kazališta, Jonas Collin, pošalje u školu, a kasnije je upisao i Sveučilište u Kopenhagenu. Godine provedene na školovanju su ostavile i nešto pozitivno u njegovom razvoju. U njemu je siromašno radničko dijete upoznalo kulturu i obrazovanje kakvo su imali srednji slojevi građanstva tog doba. Andersen, osjećajan i osjetljiv, naučio se koristiti prpošnom i ironičnom kopenhaškom duhovitosti. Vučić (2006) navodi da je cjelokupni Andersenov mladenački život bio pod utjecajem srca i duha, osjećaja i ironije, prirode i kulture, a što je na kraju dovelo do njegovog prvog važnog književnog djela *Put pješice od kanala Holmens do istočnog kraja Amagera*. Radi se o fantastičnoj priči u stilu njemačkog romantičnog pisca E. T. A. Hoffmanna. Nakon toga, Andersen se ponovno okrenuo dramskom pisanju i poslije nekoliko neuspješnih pokušaja dobio je priznanje za svoju dramu *Mullaten* (1840) u kojoj je prikazano zlo ropstva u društvu. Osim navedene drame, Andersen se nije proslavio u dramskom pisanju.

¹¹ Britannica. *Hans Christian Andersen*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <https://www.britannica.com/biography/Hans-Christian-Andersen-Danish-author>

Andersen je duži period, na početku svoga djelovanja, smatran romanopiscem. Putovanja po Njemačkoj i Italiji značajno su utjecala na njegovo stvaralaštvo. Godine 1835. izdao je roman *Improvizator* koji je uspješno prihvaćen među čitateljima. Veliki uspjeh, iako ne na samom početku, postigle su i njegove *Priče i zgone* koje je izdavao u malim svescima sve do svoje starosti. Kroz svoju profesionalnu karijeru, Andersen je bio pisac, profesor i vijećnik.

Hans Christian Andersen jedan je od najvećih i najpoznatijih dječjih pisaca: „Andersenovo je ime na području svjetske bajke i priče uopće ispisano najkрупnijim slovima” (Crnković 1986: 36). Andersenovo stvaralaštvo broji 156 bajki koje je publika prihvatila poslije njegove smrti. Njegove prve bajke sačinjavali su zapisi narodnih (usmenih) priča koje mu je prepričavala baka tijekom djetinjstva, ali ubrzo nakon kreće i s pisanjem autorskih bajki. Andersen je književnik koji je unatoč lošijem uspjehu svojih bajki vjerovao kako su one univerzalni jezik romantičarskog doba. Crnković (1986) piše da Andersen na prijelazu iz narodne bajke u priču novog tipa, a sve to u doba romantike, nije mogao izbjeći čari narodne fantastike, ali je zato svojim djelima dao takve narodne motive u izvanrednoj poetičnoj orkestraciji što se primjerice vidi u njegovoj priči *Mala sirena*. Andersen je tematizirao klasične teme pobjede dobra nad zlim, ali je u svojim mnogim pričama problematizirao priče koje završavaju nesretnim krajem. Takav način pisanja činio ga je inovativnim i drugačijim od ostalih pisaca tog vremena. Andersena je krasio prirodni dar pripovijedanja, izrazito bogata mašta i unos mračnih autobiografskih trenutaka. Osim toga, Andersen je unio mnogo novih elemenata u priče koje je pisao. Narodne motive očistio je od grubosti te ih je proširivao raznim i bogatim opisima (Crnković 1986). Gradeći svoje bajke na narodnim motivima, unio je i osobe te zgone iz vlastitog iskustva. Standardni životinjski svijet koji se sastojao od vukova, slavuja i labudova proširio je likovima poput puževa, krtica, roda, ribica, patkica i vrapčića. Iako je svoje životinje prikazivao u njihovom stvarnom svijetu, podario im je govor i osobine ljudi (brbljavi vrapci, lagani život puževa...). Osim životinjskog svijeta književnik je svoja djela obogatio i biljkama. Vrlo često se u njegovim djelima biljke javljaju kao glavni ili sporedni likovi koji su izvanredno oživljavani (tratinčica, lan, jela, grmlje): „Andersen uvijek nastoji da u cvijetu ili biljci, prema njezinu izgledu, boji i držanju, otkrije stanovite ljudske crte pa je onda u tom smislu oživljuje“ (Crnković 1986: 39). Osim životinjskog i biljnog svijeta Andersen se smatra čarobnjakom koji na nenadmašiv način oživljava razne stvari i predmete. Vrlo je čarobno oživljavao figurice, igračke, svakodnevnne predmete i stvari. Crnković (1986.) navodi još nekoliko Andersenovih kvaliteta u koje se ubrajaju vješto uklapanje poezije u priču, raznolikost narodnih i autorskih motiva kao i njihova obrada, bogato prikazivanje pjesničkih slika i predstavljanje tipičnog

dječjeg svijeta. U njegovim tekstovima na predivan način spajaju se realno i čudesno, bajkovito i životno, poezija i priča te simbolika i realizam. Sve navedeno kroz spajanje humora i tuge čini njegove bajke učiteljicama života za svu djecu. Dijete čitajući njegove priče zaista uči gledati svijet očima mašte, primijetiti svijet oko sebe i emocionalno doživjeti svoju okolinu kao i onu u svojoj mašti. Neke od najpoznatijih Andersenovih bajki su: *Snježna kraljica* (1845), *Mala sirena* (1837), *Ružno pače* (1843), *Carevo novo ruho* (1837), *Palčica* (1835), *Kraljevna na zrnu graška* (1835) i *Djevojčica sa šibicama* (1845).

4.1. Medijske transpozicije Andersenovih djela

Govoreći o Andersenovom utjecaju na svijet nezaobilazno je spomenuti kako su se njegove vječne priče prenijele i u neke druge oblike kao što su slikovnice, filmovi i kazališne predstave. Odlomak započinjem spominjući jedno od najmodernijih čari suvremenog doba, a radi se o filmu. Dobro je poznata činjenica kako je danas veliki broj književnih djela ekraniziran u kratkometražna i dugometražna filmska postignuća. Među taj veliki broj svrstavaju se i djela čuvenog Hansa Christiana Andersena. Svjetski poznatog književnika prepoznala je i najpoznatija filmska produkcijska kuća Walt Disney Pictures. Jedna od najpoznatijih ekraniziranih Andersenovih bajki je priča o *Maloj sireni*. Iako je Andersen ovu priču prvenstveno napisao s izrazito tužnim krajem, Walt Disney Pictures se okrenuo pozitivnom i sretnom ishodu priče. Disneyjeva animirana verzija *Male sirene*¹² dosta vjerno prati originalnu verziju, osim što isključuje pojedine jezive i okrutne detalje iz priče. Radi se o dugometražnom animiranom filmu koji kroz prekrasne scene prikazuje svijet podmorja i svijet kopna te njihove razlike. Djeca su najčešće pozitivne naravi i njihova očekivanja su uvijek okrenuta lijepom i sretnom pa upravo je iz tog razloga Disney na taj način predočio ovu veličanstvenu priču. Osim Disneyja, *Malu sirenu* ekranizirao je i poznati suvremeni češki producent i pisac Jan Balej¹³. Za razliku od Disneyja, Balej je svoju *Malu sirenu* prikazao kao animiranu fantazijsku dramu koristeći stop motion tehniku. Svoju verziju priče Balej je nazvao *Mala iz ribarnice* te se njegov animirani film temelji na 66 scenskih lutaka koje se nalaze u 20 različitih okruženja. Iako se u njegovom filmu prepoznaju dijelovi iz originalne priče osnovna mjesta radnje se mijenjaju i glavni zaplet priče nešto je drugačiji u odnosu na Andersenovu bajku. Uspoređujući ove dvije prethodno spomenute verzije *Male sirene*, osobno smatram da je češka verzija ipak prilagođenija odrasloj publici, dok će Disneyjeva verzija zauvijek ostati vodeći dječji i filmski

¹² DVD animirani film (1989). *Disney Mala sirena*. Zagreb: Dijamantno izdanje.

¹³ Kino Europa (2014). *Mala iz ribarnice*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <http://www.kinoeuropa.hr/arhiva/program/mala-iz-ribarnice-85433>

klasik. *Malu sirenu* je 2023. godine Disneyjeva produkcija kuća ponovno ekranizirala. U ovom slučaju ne radi se o animiranom filmu, već o obiteljskom i fantazijskom mjuziklu¹⁴ redatelja Roba Marshalla. Glavnu ulogu sirene igra glumica Halle Bailey, dok je uloga šarmantnog princa Erica pripala Jonahu Hauer-Kingu. Osim *Male sirene* među mlađom publikom poznate su ekranizacije Andersenovih djela *Ružno pače* (2010), animirani lutkarski film i *Carevo novo ruho* (1961).

Osim filma, jedno od omiljenih medijskih transpozicija djeci su i kazališne predstave. S obzirom na to da živim u Republici Hrvatskoj, navodim jednu predstavu koja se odvila u Istarskom narodnom kazalištu Pula. Pod redateljskom i koreografskom palicom Andreje Gotovine uprizorena je kazališna predstava na temelju Andersenove bajke *Ružno pače*¹⁵. Radi se o dramsko-plesnoj predstavi, a poznata domaća redateljica ukomponirala je pokret i glazbu u svjetsku priču o pačetu koje je zapravo labud. Predstava je dinamična, raskošna i zaista dirljiva što ju je činilo idealnom za publiku kojoj je i namijenjena. Cilj predstave bio je mlade i djecu potaknuti na promišljanje što je to ružno u nekome tko je drugačiji te promisliti o tome je li ružan onaj jedan pojedinac ili društvo koje ga takvim opisuje. Iako predstava prati Andersenovu priču, redateljica je vješto osuvremenila bajku. Prvi dio u kojem se pače izliježe iz jajeta i upoznaje svoju okolinu je dramski, dok je dio u kojem pače odlazi u svijet prikazan u plesnom vokabularu. Na taj način, redateljica je uspješno odvojila predstavu na dva glavna dijela i prikazala emocije koje su direktne i čiste bez pretjeranog uveličavanja. Mladoj publici pažnju je i privlačila impresivna kostimografija te raskošna scenografija u kojoj su se posebice isticali glumci koji su odradili veličanstveni posao u igranju životinja. Predstava je i zaokružila cijelu priču kao bajku na način da se čuo pripovjedač kojeg publika ne vidi, a uljepšana je na način da pripovjedač pripovijeda u rimi što je dodalo posebnu notu i očaralo mlade i djecu. *Ružno pače* je predstavilo i Zagrebačko kazalište lutaka¹⁶. *Ružno pače* je lutkarska predstava režisera Lea Katunarića. Predstava je namijenjena onim najmlađima i vjerno prati originalnu verziju Andersenove bajke. Godine 2022., Zagrebačko gradsko kazalište Žar ptica predstavilo je publici svoju predstavu po uzoru na Andersenovu bajku *Djevojčica sa šibicama*¹⁷. Redateljica predstave, Tamara Damjanović, željela je publici približiti iskustvo odrastanja siromašnog

¹⁴ TV Profil (2023). *Mala sirena*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <https://tvprofil.com/film/15892682/mala-sirena>

¹⁵ Kazalište.hr (2021). *Raskošna, dinamična i dirljiva osuvremenjena bajka*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <https://www.kazaliste.hr/index.php?p=article&id=3030>

¹⁶ Zagrebačko kazalište lutaka (2023). *Ružno pače*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <https://www.zkl.hr/hr/11/Ružno+pače>

¹⁷ Zagrebačko gradsko kazalište Žar ptica (2022). *Djevojčica sa šibicama*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <https://zar-ptica.hr/repertoar/djevojčica-sa-sibicama/>

djeteta u dobu Industrijske revolucije sa svim posljedicama koje ga prate počevši od obiteljske situacije preko one društvene pa sve do same sile prirode koja je u ovoj priči pokazala svoje ledene zube. Spominjem i kazališnu predstavu na temu Andersenove *Snježne kraljice*. Predstavu je uprizorilo Kazalište Virovitica¹⁸ na Virovitičkom kazališnom ljetu 2023. godine pod režijom poznatog virovitičkog glumca Draška Zidara. Predstava je publici prenijela vizualnu šarolikost, maštovitost i glumačku zaigranost kod prikazivanja društvenog problema same priče, a to je emocionalna distanciranost, fragilnost i alijenacija.

Osim filma i kazališta Andersenove bajke mogu se pronaći i u obliku slikovnice. Zaista je važno spomenuti slikovnicu s obzirom na to da se najčešće radi o prvoj knjizi svakog djeteta. Slikovnice su bogate ilustracijama, kratkim tekstovima i porukama što djetetu omogućava potpuni estetski, obrazovni i odgojni doživljaj priče. Postoji veliki broj slikovnica, od onih jednostavnih do raskošnih, a jedna od njih je i slikovnica *Skakači*¹⁹. Slikovnica je nastala po jednoj od najnetipičnijih i najluckastijih Andersenovih priča te je istoimenu priču prepričao i nadahnuto ilustrirao višestruko nagrađivani ilustrator Tomislav Torjanac. Krase ju nadrealistički i neobični elementi, ali u suštini predstavljaju alegoriju Francuske revolucije. Ono po čemu je spomenuta slikovnica drugačija u odnosu na većinu jest da ona sadrži i notni zapis *Handelovog Sarabandea*, prilagođenog za violinu i violu, u izvedbi jednog od likova. Ilustrator navodi kako njegova tri skakača predstavljaju tri francuska društvena staleža iz tog vremena. Buha predstavlja visoki i militantni stalež, Skakavac srednji i umjetnički te Žabac tipični siromašni i buntovni dio društva. Isti ilustrator oslikao je i slikovnicu *Ružno pače* koju je objavila izdavačka kuća Mozaik 2017. godine. Navodim i slikovnicu po uzoru na priču *Ružno pače*²⁰. Slikovnicu je prepričao Kašmir Huseinović, dok ju je ilustrirala Terra Badaj. Na slikovnicu su se autori odlučili jer smatraju da se radi o divnoj priči koja govori o nevoljama mladog labuda koji je, po samom rođenju, izoliran i obilježen kao drugačiji. Spomenut ću i slikovnicu koju je nadahnuto ilustrirala i približila malim čitateljima Nikolina Novosel Nežmah, a radi se o slikovnici *Kraljevna na zrnu graška*²¹, nastaloj po uzoru na istoimenu priču. Navodim i slikovnicu *Andersenove bajke* koju je izdala Medicinska knjiga (Zagreb) koja se

¹⁸ Kazalište Virovitica (2023). *Snježna kraljica*. Pribavljeno 10.11.2023., sa:

<https://kazalistevirovitica.hr/predstava/hans-christian-andersen-snjezna-kraljica/>

¹⁹ Mozaik knjiga (2013). *Skakači*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://mozaik-knjiga.hr/proizvod/skakaci/>

²⁰ Kašmir promet, Dječja knjiga (2022). *Ružno pače*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://kasmir-promet.hr/proizvod/ruzno-pace/>

²¹ Superknjižara (2020). *Kraljevna na zrnu graška*. Pribavljeno 10.11.2023., sa:

<https://www.superknjizara.hr/hr/kraljevna-na-zrnu-graska-2020-hans-christian-andersen-nikolina-ilust-novosel-nezmah>

sastoji od starih Andersenovih bajki upotpunjenih prekrasnim ilustracijama²². Andersenova bajka *Djevojčica sa šibicama* pojavljuje se u velikom broju slikovnica, a neke od njih su: *Djevojčica sa šibicama* izdavačke kuće Bambino za djecu, istoimena bajka koju je ilustrirao Patricio Alejandro Agüero Marino, a preveo ju je Zoran Marković koju je moguće kupiti u knjižari Mozaik knjiga (Zagreb)²³. Spominjem i ilustratoricu Marselu Hajdinjak koja je prekrasno ilustrirala Andersenovu bajku *Slavuj*²⁴. Objavljena je 2015. godine u Zagrebu, a objavila ju je izdavačka kuća Golden marketing-Tehnička knjiga. Za kraj dodajem i jednu prekrasnu verziju Andersenovih bajki *Ružno pače, Mala sirena, Postojani kositretni vojnici, Palčica, Carevo novo ruho i Slavuj* koju je izdao Leo-Commerce, a radi se o tvrdom antikvarijatnom uvezu bajki koji nas estetski i vizualno vraća u povijest. Bajke su upotpunjene i s raznim ilustracijama koja dočaravaju svaku od navedenih bajki²⁵. Ovu knjigu moguće je kupiti u knjižari Antikvarijat Biblos u Zagrebu.

²² Aukcije.hr (2013). *Andersenove bajke*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://www.aukcije.hr/prodaja/Knjige-i-tisak/Knjige-za-djecu/Slikovnice/402/oglas/ANDERSENOVE-BAJKE-H-C-Andersen-stara-slikovnica/4284273/>

²³ Mozaik knjiga (2019). *Djevojčica sa šibicama*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://mozaik-knjiga.hr/proizvod/djevojčica-sa-sibicama-2/>

²⁴ Knjižnica i čitaonica Fran Galović (2015) *Slavuj*. Pribavljeno 22.1.2024., sa: <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=20&sqlx=81376&ser=&sqlid=20&css=&H=&U=SLAVUJ>

²⁵ Antikvarijat Biblos (2017). *Hans Christian Andersen: Bajke*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://www.antikvarijat-biblos.hr/knjige/slikovnice/bajke>

5. METODIČKI MODELI INTERPRETACIJE ANDERSENOVIH BAJKI

Praktični dio ovoga rada sastoji se od izrade metodičkih modela u svrhu interpretacije Andersenovih bajki. Prikazat ću četiri metodička modela za interpretaciju bajki u nastavnim područjima Književnost stvaralaštvo i Kultura i mediji te će posljednji četvrti model biti prikazan kao procesna bajka odnosno duža interpretacija kojoj je svrha odgoj, poticanje doživljajnih spoznaja kod učenika i razvijanje njihove kreativnosti. Osim toga, cilj moje procesne bajke bit će i aktivno uključivanje učenika u nastavni proces kao glavnih sudionika nastave. Bajke koje ću u nastavku interpretirati su: *Mala sirena*, *Postojani kositreneri vojnik*, *Carevo novo ruho* i *Snježna kraljica*. U nastavku rada ukratko ću opisati ono najvažnije o navedenim bajkama i njihove kratke sadržaje.

5.1. Postojani kositreneri vojnik

Bajka *Postojani kositreneri vojnik* prvi puta je objavljena 1838. godine. Bajka govori o ovisnosti čovjeka o njegovoj sudbini, smislu ljudskog života, vjeri, ljubavi, odanosti i ustrajnosti. Glavni junak bajke je igračka vojnik koja je zaljubljena u papirnatu balerinu. Mjesto radnje odvija se u sobi dječaka i na jednom potoku, dok je vrijeme radnje neodređeno. Andersenova poruka bajke vezana je uz činjenicu da prava ljubav ne poznaje granice i da ako vjerujemo u nju, ona će pobijediti sve izazove i nedaće.

Bajka započinje opisima 25 kositrenih vojnika koje je mali dječak dobio na rođendanski poklon. Svaki od kositrenih vojnika bio je u potpunosti jednak drugome osim onog posljednjeg, koji je zbog nedostatka materijala izrađen bez jedne noge. Među igračkama, najljepša je bila mala balerina izrezana od papira koja je stajala na otvorenim vratima malog dvorca. Kada bi pala noć, sve igračke bi počele plesati, igrati se i premještati, osim malog kositrenog vojnika. Kositreneri vojnik zaljubljen je gledao u balerinu kada se ispred njega stvorio mali nestašni đavolčić koji ga je upozorio da ne smije gledati na stvari koje nisu namijenjene njemu niti su poput njega. Kada je jutro stiglo, dječak je kositrenog vojnika premjestio na prozor koji se potom otvorio pa je snažni vjetar otpuhao vojnika na pločnik. Iako su sobarica i dječak tražili vojnika, nisu ga uspjeli naći. Mali kositreneri vojnik, uvjeren u svoju sudbinu igračke vojnika u uniformi, nije ih pozvao u pomoć. Vojnik je završio u čamcu koji je žustro plovio po potoku. Nakon nekog vremena, čamac je prošao kroz tunel na čijem se kraju potok ulijevao u veliki strašni kanal. Kositreneri vojnik čvrsto je držao svoju pušku i čekao svoju sudbinu. U jednom

trenutku, čamac se potpuno pokidao, a kositreneri vojnik nastavio je tonuti dok ga odjednom nije progutala riba. Riba je na posljetku uhvaćena i odnesena na tržnicu na prodaju. Kuhar koji je kupio ribu, u namjeri da je očisti, pronašao je kositrenog vojnika i odnio ga u jednu sobu. Kositreneri vojnik je shvatio da se nalazi u sobi u kojoj je već bio. Odjednom je dječak uzeo vojnika i bacio ga u peć bez ikakvog posebnog razloga. Vrata peći su se na kraju otvorila i propuh je odnio malu balerinu u peć pored kositrenog vojnika. Gorući od vrućine, vojnik i balerina su se gledali bez ijedne riječi do samog kraja kada su oboje izgorjeli. Tako su kositreneri vojnik i balerina zauvijek nestali dijeleći istu sudbinu (Božić 2008).

POSTOJANI KOSITRENI VOJNIK – HANS CHRISTAN ANDERSEN

Obrazovni ciklus: za učenike četvrtih razreda osnovne škole

Vremenski okvir: 45 minuta

Nastavna domena: Književnost i stvaralaštvo

Nastavna jedinica: bajka

Tip sata: interpretacija teksta

Cilj sata: Učenike potaknuti na čitanje bajke, poticati ih na izricanje vlastitih doživljaja o pročitanoj tekstu te ih potaknuti na stvaralačko izražavanje povezano s bajkom koju čitaju.

Odgovorno-obrazovni ishodi (Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2019):

OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom.

OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.

ARTIKULACIJA SATA:

Učenike je potrebno aktivirati za daljnji rad uz pomoć nekog oblika doživljajno-spoznajne motivacije. Jedan od najboljih načina za motivaciju svih učenika u razredu je svakako igra.

UVODNI DIO SATA (MOTIVACIJA):

Trajanje: 10 minuta

IGRA: TKO SAM JA? (zagonetka)

Učenicima podijeliti karticu na kojoj se nalazi zagonetka. Cilj je da učenici čitajući zagonetku na kraju dođu do rješenja da se radi o bajci jer će na tom satu interpretirati bajku. S obzirom na to da se radi o četvrtom razredu zagonetka može biti malo opširnija. Učenicima objasniti da pogađaju točno određenu vrstu priče. Prozvati jednog učenika da pročita zagonetku. Odgovor učenici pišu na crtu ispod zagonetke.

Datum: _____

TKO SAM JA?

Poznata sam još od davnih dana,
za neke sam puna vrlina, a za neke mana.
Volim djecu i rastem zajedno s njima,
svaka me kuća u nekom kutku ima.
Možeš me pročitati kod kuće i u školi,
a svaki naš rastanak strašno me boli.
Najdraže mi je kad te vodim u svijet čuda,
kročili smo zajedno ma po svuda.
Svaka te moja priča uči i odgaja,
zajedno smo u tome od početka do kraja.
Na kraju moje priče dobro zlom uvijek stane na kraj,
kako se ja zovem uvijek dobro znaj!

Nakon 6-7 minuta učenike prozvati i poslušati do kojeg su rješenja došli. Pohvaliti učenike za trud, a posebice one koji su iz prve pogodili o kojoj se vrsti priče radi. Po završetku uvodnog dijela sata, učenicima najaviti temu: interpretacija bajke.

GLAVNI DIO SATA:

Trajanje: 25 minuta

Učenicima prethodno najaviti da posude knjigu *Bajke i priče* Hansa Christiana Andersena. Kroz razgovor s učenicima ukratko ponoviti jesu li već čuli za Andersena i kada smo ga spominjali u nižim razredima. Također, s učenicima ponoviti što je bajka i koja su njezina osnovna obilježja.

Najaviti učenicima da otvore stranicu na kojoj se nalazi bajka *Postojani kositreni vojnik* i zamoliti ih za potpunu pažnju prilikom čitanja. Kako bi se svi učenici aktivno uključili u čitanje

bajke predlažem da učitelj nasumično proziva učenike za čitanje. Svaki prozvani učenik nastavlja tamo gdje je prethodni stao. Od učenika tražiti jasno i glasno čitanje pazeći na interpunkcije znakove. Predlažem da učitelj povremeno zaustavi čitanje i postavi učenicima nekoliko poticajnih pitanja kao što su: „Što ste do sada saznali u bajci? Koji likovi su se pojavili? Što mislite što bi se u nastavku moglo događati? Možete li predvidjeti kako bajka završava? Sviđaju li vam se postupci likova u priči?”

Nakon što učenici zajedničkim snagama pročitaju bajku dati im nekoliko trenutaka kako bi im se slegli dojmovi o bajci, a potom ih pitati da iznesu svoje doživljaje o pročitanoj tekstu. Predlažem nekoliko pitanja koji će učenike potaknuti na razgovor: „Kakvi su vaši dojmovi o ovoj bajci? Može li mi netko prepričati svoj omiljeni događaj iz bajke? Biste li nešto promijenili u bajci i zašto? Možete li se usporediti s nekim likom iz bajke? Jeste li vi imali omiljenu igračku u djetinjstvu i zašto vam je baš ona bila omiljena? Čuvate li tu igračku i dalje? Kakvo je vaše mišljenje o završetku ove bajke? Opravdavate li čin dječaka na kraju priče?” Izrazito je važno učenike poticati na aktivno iznošenje vlastitih doživljaja te ih je potrebno poticati da događaje iz pročitanoj teksta usporede s vlastitim iskustvima.

Učenicima potom dati uputu da otvore svoje bilježnice i zapišu naslov bajke, njezinog autora te glavne i sporedne likove iz priče. Po završetku učenicima podijeliti radni listić na temu analize glavnog lika (kositreni vojnik). Također, učenicima dati uputu da na pitanja odgovaraju punim rečenicama. Nakon što učenici riješe radni listić, prozvati nekoliko učenika da pročitaju pitanja i obrazlože svoje odgovore. Na kraju glavnog dijela sata s učenicima još prokomentirati bajku. Poželjno je s učenicima prokomentirati kako ne završavaju sve bajke sretno, ali se iz njih i dalje može mnogo toga naučiti.

ZAVRŠNI DIO SATA:

Trajanje: 10 minuta

Za kraj sata predlažem samostalnu stvaralačku aktivnost za učenike. Želja je povezati nastavni predmet Likovne kulture s predmetom Hrvatski jezik. Likovno izražavanje kod učenika potiče kreativnost i daje im se sloboda da se samostalno izražavaju što učenici izrazito vole.

Učenicima podijeliti bijele A4 papire na kojima se nalazi zadatak da oslikaju svoj omiljeni događaj iz bajke koju su pročitali. Nakon desetak minuta učenike prekinuti u crtanju te ih prozvati kako bi ostatku razreda pokazali koji su događaj izabrali te ih usmeno potaknuti da objasne što su nacrtali i zašto. Pohvaliti sve učenike i završiti sat.

5.2. Snježna kraljica

Priča *Snježna kraljica* govori o snazi prijateljske ljubavi. Andersen ovom pričom mladim čitateljima želi pokazati koliko je važno čuvati pravo prijateljstvo i da su pravi prijatelji oni zbog kojih nam je život sretniji. Književna vrsta je bajka, vrijeme radnje je neodređeno, a mjesto radnje je grad i snježno kraljevstvo.

Bajka započinje čarobnjakom koji je izumio neobično čarobno zrcalo u koje kada bi netko pogledao, primijetio bi samo ono ružno o sebi. Sretan svojim zrcalom, čarobnjak se toliko uzbudio da mu je na posljatku zrcalo ispalo i razbilo se u tisuće komada koji su se raspršili diljem svijeta. Gerda i Kajo promatrali su s prozora prve snježne pahulje, a potom je Kaju nešto izrazito oštro upalo u oko dok je pokušavao uhvatiti jednu od pahuljica. Protekom vremena Kajo se počeo mijenjati. Dječak je postao drugačiji, drzak, mrzovoljan i nije se više volio družiti sa svojom prijateljicom Gerdom. Jednog je dana u snježni grad stigla žena na dijamantnim saonicama. Andersen je u opisima žene koristio moćne i snažne motive kako bi dočarao njezinu veličanstvenost i veličinu. Bila je to snježna kraljica koja je stigla u grad pomoći dječaku jer ju je njegovo ledeno srce dozvalo. Snježna kraljica je pozvala dječaka u snježno kraljevstvo i obećala mu bolji život. Dječak je otišao, a djevojčica Gerda ga je svakog dana čekala u nadi da će izaći i igrati se s njom. U namjeri da pronađe svog najboljeg prijatelja, Gerda je skupila hrabrost i uputila se na plovidbu čamcem nadajući se da će negdje sresti Kaja. Tijekom traženja svog prijatelja, snašle su je mnogobrojne nedaće, ali je na posljatku saznala da se njezin prijatelj nalazi u dvorcu Snježne kraljice. Nakon dugog puta, Gerda je stigla u ledeno kraljevstvo i potražila Kaja. Pronašla ga je kako sjedi pored prijestolja Snježne kraljice koja ga je u tom trenutku pokušavala poljubiti kako bi od njega napravila snježni kip. Gerda je počela vikati i u trenutku kada kraljica nije obraćala pažnju na dječaka, Gerda ga je snažno zagrlila i počela plakati. Njezine iskrene suze polako su otopile Kajevo ledeno srce, a Gerda je molila Snježnu kraljicu da umjesto Kaja zamrzne nju. Vidjevši kako je njihovo prijateljstvo snažnije od njezine zle čarolije, Snježna kraljica je odustala i nestala zauvijek. Gerda i Kajo vratili su se kući i nastavili tamo gdje su stali uživati u njihovom pravom i iskrenom prijateljstvu (Božić 2008).

Obrazovni ciklus: za učenike četvrtih razreda osnovne škole

Vremenski okvir: 90 minuta (blok sat)

Nastavna domena: Književnost i stvaralaštvo

Nastavna jedinica: bajka

Tip sata: interpretacija teksta

Cilj sata: Učenicima razvijati sposobnosti prepoznavanja teme književnog teksta i redoslijeda događaja u priči te razvijati njihove čitalačke navike

Odgajno-obrazovni ishodi (Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2019):

OŠ HJ B.4.2. Učenik čita književni tekst i objašnjava obilježja književnoga teksta.

OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.

ARTIKULACIJA SATA:

Za interpretaciju bajke *Snježna kraljica* predlažem prethodno poticanje učenika na samostalno čitanje. Deset dana prije nastavnog sata učenicima dati uputu da pročitaju bajku i donesu ju na predviđeni sat. Smatram da je za učenike četvrtih razreda dovoljno desetak dana za čitanje ove bajke koja se sastoji od sedam kratkih priča. Učenicima dati uputu da u svoje bilježnice ukratko zapišu što su od svake priče saznali i što se u tom dijelu dogodilo te da svoje bilješke donesu na predviđeni sat interpretacije. Na ovaj način učenici se potiču na samostalno čitanje, a svojim bilješkama vježbaju pratiti i bilježiti ono važno što su o tekstu saznali. Ukoliko u razredu postoji učenik sa slabijim čitalačkim sposobnostima, unaprijed molim roditelje da prate njegovo čitanje bajke i po mogućnosti zajedno s njime čitaju bajku. Predlažem učenicima vođenje dnevnika čitanja. Osim za čitanje lektira, dnevnik čitanja može odlično poslužiti u navođenju učenika prilikom bilo koje aktivnosti koja uključuje čitanje. Svim učenicima dajem i karticu za pomoć u kreiranju vlastitog dnevnika čitanja. Ovakav jednostavan primjer vodi učenike u procesu čitanja i pomaže im promišljati o pročitanoj tekstu. Kartice za pomoć u čitanju omogućavaju učeniku da kontinuirano prati i bilježi svoja vlastita zapažanja o tekstu. Stvarajući takve čitalačke navike otvara se put u daljnjem razvitku učenika i priprema ih se za buduće čitanje dužih tekstova s više događaja, likova i poruka. Izrazito je važno da učenik osvijesti da je

praćenje vlastitog čitanja ujedno i učenje te da na takav način jednostavnije prolazi kroz proces čitanja i razumijevanja pročitanog. Učenicima ću prethodno i dati uputu da kartice zalijepe u svoje dnevnikе čitanja.

KARTICA ZA POMOĆ U KREIRANJU DNEVNIKA ČITANJA

1. Tko je napisao priču koju si pročitao/pročitala?
2. Kako se zove priča koju si pročitao/pročitala?
3. Koji se likovi pojavljuju u priči?
4. Što si u toj priči naučio/naučila?
5. Što ti se najviše svidjelo u priči?
6. Postoji li nešto što bi promijenio/promijenila u priči?
7. Ukratko pisanim slovima u dnevniku čitanja prepričaj glavne događaje iz priče i pripazi na redoslijed događaja u priči.

Deset dana ranije: s učenicima otići u školsku knjižnicu i posuditi knjigu *Bajke i priče* književnika Hansa Christiana Andersena. Učenicima dati uputu da na predviđeni sat donesu svoje dnevnikе čitanja i knjige koje su posudili.

Predlažem da ovaj blok sat književnosti bude po mogućnosti prva dva školska sata. Razlog tome jest priprema učionice za taj sat književnosti. Bajku *Snježna kraljica* interpretirati tijekom zimskog perioda (po mogućnosti u siječnju) zbog atmosfere i ugođaja koji predstavlja vanjska okolina u životu djeteta (snijeg, poledica, hladnoća...) što može dodatno pojačati njegove doživljajne sposobnosti.

ARTIKULACIJA SATA:

Prije no što učenici stignu na nastavu potrebno je pripremiti učionicu za interpretaciju bajke. Školske klupe spojiti i kreirati 7 radnih jedinica. Plan je učenike podijeliti u 7 grupa (jedna grupa za jednu priču iz bajke *Snježna kraljica*). U jednoj grupi okvirno bi trebala biti oko 3-4 učenika, ali to će ovisiti o ukupnom broju učenika u razredu.

UVODNI DIO SATA (MOTIVACIJA):

Trajanje: 20 minuta

Ispred razreda dočekati učenike i molim ih da stanu u red ispred ulaza u razred. Svakom učeniku pružam čarobnu vrećicu u kojoj se nalaze pahuljice s različitim brojkama. Svaki učenik izvlači po jednu, a potom ih molim da svi zajedno stanu ispred ploče. Prethodno na svaku radnu jединicu postavljam jednu pahuljicu s jednim brojem (od jedan do sedam). Molim učenike da pogledaju koji broj se krije na njihovoj pahuljici i ostave svoje stvari na radnu jединicu na kojoj se nalazi pahuljica s istim brojem.

Primjer pahuljice:

Učenike zamoliti da ne skidaju svoje jakne i dati im uputu kako će nakratko otići van u školsko dvorište (napomena: samo ako su vremenske prilike povoljne za igru na otvorenom, a ukoliko nisu igra se može odigrati i u učionici). Prethodno učenicima najaviti da taj dan obavezno obuku tople zimske jakne, kapu i rukavice kako im ne bilo hladno u dvorištu škole.

S učenicima izaći u dvorište te im objasniti da će zajedno odigrati jednu igru koja se zove **MOJE SNJEŽNO KRALJEVSTVO**

Pravila igre:

Učenike zamoliti da stanu u jedan veliki krug. Prethodno pripremiti i ponijeti jednu lopticu kao nastavno pomagalo u igri. Učenicima dati uputu: „Molim vas zaklopite vaše oči i zamislite da se naša škola pretvorila u jedan veliki snježni i ledeni dvorac. Vaš je zadatak promisliti kako bi taj dvorac izgledao, tko bi tamo živio, kakva bi čarobna bića tamo obitavala, kakvu hranu bi jeli i tko bi njime vladao“. Ovakav tip zadatka kod učenika razvija njegovu kreativnost i potiče ga se na slobodno izražavanje. Učenike pitati jesu li razumjeli svoj zadatak i treba li ga još jednom ponoviti. Učenicima dati nekoliko minuta da u tišini zaklopljenih očiju promišljaju o

snježnom dvorcu, a potom ih tražiti da otvore svoje oči. Sljedeća uputa glasi: „Sada kada ste promislili kako bi izgledalo vaš snježni dvorac vrijeme je da to podijelite s ostatkom razreda. Ja ću prva reći nešto o tome kako bi izgledao moj snježni dvorac, a potom ću nekome od vas lagano baciti lopticu kako biste ostalima ispričali što ste zamislili. Nakon što svatko od vas ukratko kaže nešto o svom snježnom dvorcu, bacit ćete lopticu nekom drugom učeniku koji će potom ispričati što je on zamislio.” Također, učenicima napomenuti da prilikom govora koriste pune rečenice i paze na intonaciju tijekom završetka i početka svake rečenice. Predlažem da im se kaže kako se mogu slobodno opustiti i svojim govorom i pokretima tijela pokušati dočarati izgled njihovog dvorca. Na taj način se u sat književnosti unosi i jezično stvaralaštvo odnosno učenici kroz igru vježbaju pravilnu komunikaciju na materinskom jeziku. Osim toga, učenici razvijaju sposobnost aktivnog slušanja drugih govornika i promišljanja o tome što su ostali ispričali.

Nakon što su svi učenici ukratko opisali svoje snježne dvorce, zajedno s njima izabrati one koji su bili najzanimljiviji i najoriginalniji. Pohvaliti učenike i dati im uputu im da se vrate u razred.

GLAVNI DIO SATA:

Trajanje: 50 minuta

Učenicima najaviti temu sata književnosti: interpretacija bajke *Snježna kraljica*, bajke u sedam priča. Učenike zamoliti da izvade svoje bajke i dnevnik čitanja. Za početak sve učenike tražiti da pripreme svoje bilježnice i olovke za pisanje. Postaviti im sljedeće pitanje: „Tko je napisao bajku Snježna kraljica?“ Nakon što jedan od učenika odgovori na pitanje na ploču napisati veliki naslov: Hans Christian Andersen, Snježna kraljica. Zatražiti učenike da urade isto u svoje bilježnice. Potom učenicima pokazati fotografiju Hansa Christiana Andersena i pitati ih jesu li već za njega čuli i znaju li nešto o njemu. Na taj način će se učenici prisjetiti da su neke Andersenove bajke već čitali u ranijim razredima kao školsku lektiru.

Fotografija:

Učenicima podijeliti kartice na kojima se nalazi kratka bilješka o piscu. Tražiti jednog dobrovoljca koji će glasno i izražajno pročitati bilješku o piscu, a ostalima dati uputu da prate i čitaju u sebi.

Datum: _____

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Hans Christian Andersen rođen je 2. travnja 1805. godine u Odenseu, malom gradiću u Danskoj. Nije imao mnogo novca pa je već u ranom djetinjstvu iskusio žalosti siromašnog života. Sva njegova sretna i tužna životna iskustva utjecala su na njegovo kasnije pisanje.

Andersen je pisao drame, pjesme, putopise, ali je najpoznatiji po velikom broju svojih bajki.

Neke od njegovih najpoznatijih bajki su: Mala sirena, Princeza na zrnju graška, Ružno pače, Postojani kositreni vojnik i Divlji labudovi.

Hans Christian Andersen bio je i ostao jedan od najpoznatijih dječjih pisaca i njegove bajke uveseljavaju djecu diljem svijeta.

Hans Christian Andersen umro je 4. kolovoza 1875. godine.

Nakon što je dobrovoljac pročitao bilješku o piscu učenicima postaviti nekoliko pitanja: „Prepoznajete li neku od spomenutih bajki? Što mislite jesu li njegove bajke postale poznate tijekom njegova života ili nakon njegove smrti? Zna li još kojeg književnika čije su priče postale poznate nakon njegove smrti?” i slična pitanja. Učenicima se može pokazati i karta Europe i gdje se Danska nalazi u odnosu na Republiku Hrvatsku. Učitelj na taj način međupredmetnim povezivanjem razvija i učenikove orijentacijske sposobnosti s obzirom na to da učenici u četvrtom razredu na satu Prirode i društva upoznaju kartu RH i uče se njome koristiti.

U nastavku učenicima dati uputu da kartice s bilješkom o piscu zalijepi u svoje bilježnice ispod naslova. Od učenika tražiti da otvore svoje dnevnik čitanja u kojima se nalaze kartice za pomoć i obrate pozornost na posljednji zadatak. Prozvati jednog učenika da pročita naglas zadatak. Nakon što je učenik pročitao zadatak tražiti dobrovoljca koji će glasno i interpretativno pročitati kako je prepričao bajku *Snježna kraljica*. Ostale učenicima napomenuti da pažljivo slušaju. Po završetku pohvaliti učenika/učenicu, a ostalim učenicima postaviti pitanja: „Jeste li vi drugačije prepričali priču? Koje događaje ste vi izdvojili kao glavne te ih prepričali u svojim dnevnicima?” Učenici svojim odgovorima pokazuju jesu li pažljivo slušali učenika koji je

prepričavao priču i uspoređuju s vlastitim prepričavanjem. Nakon što su učenici odgovorili na prethodna pitanja potrebno ih je uključiti u aktivan razgovor postavljajući im neka poticajna pitanja kao što su: „Što vam se najviše svidjelo u priči? Tko su glavni likovi i kakvo je vaše mišljenje o njima? Koji događaji i likovi iz priče pripadaju čudesnom svijetu, a koji stvarnom? Koja bi za vas bila tema ove bajke? Što ste iz nje naučili?“ Učenici odgovaraju na pitanja i razgovaraju o bajci. Učenicima dati uputu da u svoje bilježnice zapišu o kojoj se vrsti priče radi i da ukratko prokomentiraju koja obilježja čine ovu priču bajkom. Potom u bilježnicu zapisuju temu i glavne poruke bajke.

Predlažem sljedeću aktivnost kao glavnu na tom satu. Učenicima napomenuti da će sljedeći zadatak odraditi u grupama na način da njihovu grupu čine oni učenici koji sjede s njima za njihovom radnom jedinicom. Svakoj grupi dati zadatak da na temelju svojih dnevnika čitanja na manjem plakatu oslikaju priču. S obzirom na to da je formirano sedam malih grupa, svakoj grupi dati zadatak da oslika jednu od sedam priča. Osim toga, učenicima dati uputu da ispod svojih ilustracija moraju prepisati nekoliko najvažnijih rečenica iz svog dijela bajke. Nasumično svakoj grupi odrediti koju od sedam priča mora ilustrirati, ali pod uvjetom da ne pokazuju drugim grupama koju su priču dobili. Nakon što učenici završe ilustriranje, zadati im zadatak da izaberu predstavnika grupe koji će svima predstaviti njihov rad i interpretativno pročitati koji su dio te priče prepisali i zašto. Predstavnici će stati pred ploču i nasumično prezentirati rad svoje grupe. Potom će zadatak svih ostalih učenika biti da pravilno poredaju učenike u odnosu na pravilni poredak priča u bajci. Po završetku pohvaliti učenike i zajedno s njima u pravilnom poretku postaviti njihove plakate na razredni pano.

Ovakav oblik interpretacije uključuje njihovo likovno stvaralaštvo, poznavanje bajke i njezinog pravilnog redoslijeda, pravilno interpretativno čitanje, suradničko učenje (učenici će se u grupi morati dogovoriti tko će ilustrirati, a tko prepisati rečenice iz bajke) i jezične komunikacijske sposobnosti.

ZAVRŠNI DIO SATA (drugi školski sat):

Trajanje: 20 minuta

S učenicima odabrati nekoliko glavnih događaja iz bajke i zadati im zadatak da osmisle kratki igrokaz na temu određenog događaja iz bajke. Učenike podijeliti u nekoliko grupa u kojoj će svaki učenik dobiti određenu ulogu nekog lika iz bajke. Učenici sami uz pomoć učitelja pišu tekst igrokaza vodeći se razgovorima likova u bajci. Prilikom izvođenja na kraju sata učenicima napomenuti da izvede igrokaze pravilnim redoslijedom događaja iz bajke.

5.3. Carevo novo ruho

Humoristična bajka *Carevo novo ruho* je priča u kojoj Andersen govori o ljudskoj zlobi, naivnosti i pohlepi. Andersen je želio svojim čitateljima pokazati koliko je čovjek ustvari gladan za moći i materijalnim bogatstvom. Bajka se i danas u potpunosti može prilagoditi suvremenom svijetu jer čovjek još uvijek nije naučio što su prave blagodati te je i dalje željan za položajem u društvu. Vrijeme radnje u bajci nije određeno, dok se mjesto radnje odvija u nekom dalekom carstvu.

U dalekom carstvu živio je car kojeg je zanimala samo moć i lijepa odjeća. Jednog dana u carstvo su stigla dva prevaranta koja su se caru predstavila kao najbolji krojači. Mudro biranim riječima, prevaranti su uvjerali cara da mu mogu izraditi tkaninu kakvu svijet još nije vidio. Zaluden odjećom car je prihvatio ponudu iako su mu prevaranti rekli da njihovu tkaninu mogu vidjeti samo pametni ljudi, dok je običnom glupom čovjeka ista nevidljiva. Jednog je dana car poslao svog ministra da provjeri kako napreduje tkanje odjeće. Po povratku, ministar u strahu da ga car ne razriješi dužnosti, slaže mu kako je tkanina predivna i čarobna iako ju uopće nije vidio. Svi, baš kao i car, nestrpljivo su čekali vidjeti tu prekrasnu i neobičnu odjeću. Ne vidjevši ništa, zaprepašteni car odlučio je praviti se kao da je vidio najljepšu odjeću ikada napravljenu za pametnog vladara. Car je odlučio organizirati povorku kroz carstvo kako bi svima pokazao svoju novu odjeću. Svi ljudi su vidjeli da je car gol, ali su svi i šutjeli jer su se bojali da su glupi. Nastavili su vikati kako su oduševljeni carevim novim ruhom, a odjednom je jedno malo nevino dijete počelo vikati da je car gol. Potaknuti hrabrošću malog djeteta i ostali građani su počeli vikati isto. Car, u namjeri da pokaže da je jedini pametan, nastavi povorku hodajući potpuno gol, a za to vrijeme prevaranti su već daleko pobjegli i odnijeli svoju novčanu nagradu (Božić 2008).

Obrazovni ciklus: za učenike četvrtih razreda osnovne škole

Vremenski okvir: 90 minuta (blok sat)

Nastavna domena: Književnost i stvaralaštvo; Kultura i mediji

Nastavna tema: Usporedba animiranog filma s književnim djelom

Tip sata: interpretacija bajke i animiranog filma

Cilj: S učenicima ponoviti znanje trećeg razreda o tome što je dječji animirani film i razvijati im sposobnosti zapažanja, promišljanja, uspoređivanja animiranog filma s istoimenim djelom koje se čita. Cilj je i učenicima razvijati osjećaj empatije, solidarnosti i brige za one kojima je to potrebno.

Odgajno-obrazovni ishodi (Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2019):

OŠ HJ B.4.2. Učenik čita književni tekst i objašnjava obilježja književnoga teksta

OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.

OŠ HJ C.4.1. Učenik izdvaja važne podatke koristeći se različitim izvorima primjerenima dobi.

Ovim metodičkim modelom želim pokazati kako se na još jedan način mogu povezati prozno i filmsko djelo. Želja mi je pokazati kako se mogu povezati nastavni sadržaji književnosti s nastavnim sadržajima medijske kulture. Djeca vole animirane filmove pa iz tog razloga je film odlično pomagalo prilikom interpretacije neke bajke. Učenici film doživljavaju slušno i vizualno što im može pomoći kod lakšeg razumijevanja djela. Također, učenici mogu i objasniti kako su prilikom čitanja zamišljali likove i događaje te jesu li se njihova promišljanja poklopila ili razlikovala od onog što su kasnije vidjeli u filmu.

ARTIKULACIJA SATA:

Interpretaciju bajke i animiranog filma *Carevo novo ruho* zamislila sam kao blok sat. Prvi sat odnosio bio se na interpretaciju književnog djela (sat književnosti), a drugi sat na interpretaciju animiranog filma te njihovu konačnu usporedbu. Iako su to dva zasebna sata, u konačnici predstavljaju jedan kompletni kombinirani sat. Za svaki sat ću navesti posebnu artikulaciju, ali

ponovno naglašavam da će te dvije artikulacije označavati jednu veliku povezanu artikulaciju u svrhu uspoređivanja književnog i filmskog djela.

UVODNI DIO SATA (prvi sat - čitanje):

Trajanje: 10 minuta

U uvodnom dijelu sata predlažem likovnu aktivnost za učenike. Učenicima podijeliti A4 bijele papire i tražiti ih da otvore svoje pernice i pripreme drvene bojice za crtanje i bojanje. Dati im sljedeću uputu: „Vaš je zadatak da zamislite da ste car ili carica nekog dalekog carstva. Promislite malo kako biste izgledali i što biste nosili. Kako bi izgledala savršena odjeća u kojoj bi vas vidjelo cijelo vaše carstvo? Razmislite nekoliko minuta o tome, a potom pokušajte na vašem A4 papiru nacrtati sebe kao cara ili caricu noseći upravo tu savršenu odjeću. Za taj zadatak imate 7 minuta, a potom ćete prezentirati ostatku razreda kako izgleda savršena odjeća dostojna jednog cara ili carice.” Učenicima dati znak za početak rada i obilaziti ih prilikom crtanja. Po završetku prozvati učenike i zajedno s njima komentirati njihove likovne uratke. Potrebno je i svakog učenika tražiti da uz prezentiranje rada usmeno prokomentira zašto je baš takvu odjeću zamislio i od kojih tkanina bi se ta odjeća mogla izraditi. Nakon što učenici prikažu svoje radove najaviti im temu sata, a to je književno djelo *Carevo novo ruho* kojeg je napisao danski književnik Hans Christian Andersen.

GLAVNI DIO SATA (čitanje):

Trajanje: 30 minuta

Učenicima postaviti pitanja: „Promislite o naslovu ovog djela i odgovorite mi na pitanje o čemu bi se u ovom djelu moglo raditi?, Što mislite kako taj car izgleda i kakvu odjeću nosi?, Mislite li da je važno da car nosi drugačiju odjeću od stanovništva njegovog carstva?” Prozvati više učenika kako bi ih se što više uključilo u razgovor te potaknuti sve ostale da slušaju jedni druge i komentiraju međusobne odgovore. Ovo je još jedan od oblika aktivnog uključivanja učenika i poticanja njihove mašte te iznošenja osobnih predviđanja o djelu.

Učenicima podijeliti knjige *Bajke i priče: Hans Christian Andersen* i dati im uputu da otvore stranicu na kojoj počinje bajka *Carevo novo ruho*. Knjige prethodno posuditi iz školske knjižnice (napomena: ukoliko nema dovoljan broj primjeraka moguće je posuditi i u obližnjoj dječjoj ili gradskoj knjižnici). Učenicima najaviti čitanje bajke na način da se prozove jedan od učenika da krene s glasnim izražajnim čitanjem, a potom ga zaustaviti i prozvati drugog učenika

da nastavi dalje s čitanjem. Učenicima je potrebno napomenuti da paze na jasno izgovaranje riječi u rečenici te da obrate pažnju na rečenične znakove prilikom čitanja.

Za čitanje ove kratke bajke predviđam 10 do 12 minuta s obzirom na to da nemaju svi učenici jednake čitalačke sposobnosti i potrebno je dati prednost učenicima za koje je prethodnim vrednovanjem zabilježeno da su slabiji u izražajnom čitanju teksta. Na taj način učitelj može ohrabriti malo slabije učenike da glasno i izražajno čitaju te ih u tome može voditi ispravljanjem njihovog izgovora. Predlažem prozivanje i onih učenika za koje učitelj zna da su njihove sposobnosti čitanja na višoj razini kako bi pokazali svim učenicima da uz trud i vježbu svatko može naučiti pravilno izražajno čitati književnoumjetnički tekst.

Nakon čitanja bajke, učenicima dati 30 sekundi kako bi im se malo slegli dojmovi o pročitanoj tekstu. S učenicima prokomentirati postoje li riječi u tekstu koje su im nejasne i koje treba dodatno pojasniti. Zajedno s učenicima zaključiti da je „ruho” riječ koja označuje tkaninu i odjeću koju car nosi. Učenicima potom postaviti pitanje vezano uz objavu doživljaja: „Kakvi su vaši dojmovi o pročitanoj bajci?” Uvijek je potrebno učenike pitati kakvi su njihovi osobni doživljaji o pročitanoj tekstu. Na taj način učenici vježbaju samostalno izražavanje i razvijaju sposobnosti komunikacije.

Učenicima postaviti pitanje da pokušaju sami odrediti temu ovog književnog djela, a potom im dati uputu da otvore svoje bilježnice i u njih zapišu naslov, autora i temu djela. Prilikom određivanja teme djela učenicima postaviti nekoliko poticajnih pitanja: „Kako ste osjećali dok ste čitali ovu priču? Biste li se i vi ponašali kao car u priči? Kakav je utisak carevo ponašanje ostavilo na vas? Kako biste vi reagirali da danas vidite cara, kralja ili predsjednika bez odjeće? Kakvo je vaše mišljenje o djetetu koje je razotkrilo cara? Biste li i vi na njegovom mjestu učinili isto?”

S učenicima postepeno doći do zaključka da je tema djela čovjekova (careva) taština, naivnost i težnja prema materijalnom bogatstvu. Učenici zapisuju temu djela, a potom im dati uputu da još jednom pogledaju u tekst bajke i da pokušaju pronaći rečenice u kojima se može iščitati tema i osobine cara.

Učenicima potom dati zadatak da u svoje bilježnice zapišu nekoliko osobina o glavnom liku te da ih potom pročitaju i obrazlože. Sljedeći zadatak za učenike je da u svoje bilježnice zapišu i nekoliko sporednih likova te im dodijele nekoliko osobina. S učenicima razgovarati o tome tko su sporedni likovi i tražiti ih da iznesu svoje mišljenja i stavove o njima. Ovdje predlažem i mali zadatak u kojem se učenici trebaju staviti u poziciju carevih ministara i tražiti ih da

obrazlože bi li i oni prešutjeli istinu caru. Tražiti od učenika da jasno obrazlože svoja mišljenja i potkrijepe ih argumentima. (napomena: u ovom zadatku moguće je organizirati i kratku debatu u kojoj će jedna strana braniti stav da se caru trebala reći istina, a druga stav koji brani ministre i njihovo prešućivanje istine). S učenicima je potrebno porazgovarati i liku djeteta koje je besramno izjavilo svoje mišljenje i stav oko carevog novog ruha. Učenicima tako pokazujemo koliko su djeca nevinna i otvaramo im mogućnost zaključivanja da je uvijek dobro govoriti istinu neovisno o tome gdje se nalaze i pred kime govore. Pohvaliti učenike i najaviti završni dio sata.

ZAVRŠNI DIO SATA:

Trajanje: 5 minuta

U završnom dijelu sata predlažem jednu aktivnost koja učenicima pomaže razviti njihovu empatiju i solidarnost. Učenicima upoznati i predstaviti im čovjeka po imenu Dalibor Pupavac. Potrebno je objasniti učenicima kako je njegov posao da dječje snove pretvara u stvarnost odnosno da ono što djeca nacrtaju i zamisle on pretvori u stvarnu igračku. Učenicima pokazati nekoliko fotografija na kojima je vidljivo kako je gospodin Pupavac dječje crteže pretvorio u stvarne igračke kao i njegovu fotografiju kako bi znali o kome govorim. Sve fotografije dostupne su na njegovoj stranici, ali i na raznim web portalima i člancima.

Gospodin Pupavac postao je poznat diljem svijeta i svoje crteže mu šalju djeca iz raznih zemalja u nadi da će ih pretvoriti u stvarne igračke. Učenicima objasniti da će i oni poslati svoje rade

cara i carica u najljepšim odjelima te da će gotove igračke pokloniti djeci u dječjem domu Vladimir Nazor. (Predlažem ovaj dječji dom s obzirom na to da živim u Karlovcu gdje se on i nalazi. Također, u svojem gradu imam mogućnost suradnje sa Ženskom grupom Korak koja se brine o zlostavljanim ženama i djeci te bih sa svojim učenicima vrlo rado donirala i toj djeci igračke. Navodim ove primjere jer želim pokazati koliko je važno učiti djecu da su različita i da nemaju svi iste životne uvjete te da učenici trebaju učiti o solidarnosti, darivanju i brizi o onima koji nemaju. Ovo je samo moj prijedlog s obzirom na moje mjesto prebivališta, ali svaki učitelj ovu aktivnost može prilagoditi svojem radnom mjestu). Želja mi je s učenicima komentirati kako nemaju sva djeca mogućnost nositi lijepu odjeću dostojnu jednog cara i da nije važno ono što nosiš. Učenicima dati posljednji zadatak za kraj ovog sata, a on glasi da na kratke kartice napišu poruku podrške koju će pokloniti uz igračke djeci koja žive u dječjem domu. Predlažem da učitelj učenicima da nekoliko primjera kao što je: Poklanjam ti ovu igračku kako bi se i ti uz nju mogao osjećati kao car; Nije bitno što netko nosi, već kakav je u svome srcu. Želim da ti ova igračka uvijek bude podsjetnik da ideš dalje i da svatko može biti car ako to i poželi... Po završetku prozvati nekoliko učenika da pročitaju svoje poruke podrške. Na kraju sata zahvaliti učenicima te ih ponosno pohvaliti za trud.

Napominjem da je potrebno prethodno se informirati i dogovoriti s gospodinom Pupavcem, ravnateljem škole, osobljem dječjeg doma i roditeljima učenika oko izrade igračaka u svrhu darivanja djeci. Hrabro sam odabrala baš ovu aktivnost i suradnju s obzirom na to da je spomenuti gospodin zaista aktivan u svojem poslu i vrlo rado obavlja svoj zanat. Upoznata sam s nekoliko primjera u kojima je gospodin Pupavac igračke izradio i donio onima kojima je najpotrebnije. Naravno, ovo je samo moj vlastiti primjer solidarnosti učenika prema onima kojima je to najpotrebnije, ali i predlažem alternativnu aktivnost ukoliko se ne ostvari suradnja. Za kraj sata s učenicima ponoviti što se na satu radilo i koje su poruke izvukli iz djela *Carevo novo ruho*.

UVODNI DIO SATA: (drugi dan - animirani film)

Trajanje: 3-4 minute

Učenicima najaviti gledanje kratkog animiranog filma *Carevo novo ruho* koji je izrađen po uzoru na istoimenu bajku koju su na prethodnom satu interpretirali. Prije nego što se učenicima pusti animirani film potrebno je zajednički ponoviti što je to dječji film i animirani dječji film. Prisjetiti se s učenicima koje su dječje animirane filmove već pogledali i jesu li uživali u njima. Učenici će na taj način ponovno iznositi svoje stavove o onome što su prethodno naučili i

gledali, a učitelj na taj način može vrednovati i sam sebe s obzirom na to da će mu odgovori učenika reći jesu li ti filmovi bili uspješni za učenje i odgajanje učenika, jesu li naučili što je dječji animirani film i kako ga prepoznati.

GLAVNI DIO SATA

Trajanje: 30 minuta

Učenicima dati uputu da obrate pozornost na projekciju i pustiti im kratki animirani film *Carevo novo ruho*²⁶ u trajanju od 24 minute. Po završetku učenicima dati kratko vrijeme kako bi im se slegli dojmovi, a potom im postaviti pitanja: „Kakvi su vaši doživljaji o animiranom filmu? Jeste li prepoznali sve likove iz bajke? Jesu li likovi izgledali onako kako ste ih i zamišljati na satu čitanja bajke?” Učenici odgovaraju, a slijedi određivanje teme animiranog filma. Učenike potaknuti na razgovor o tome je li tema animiranog filma jednaka onoj u bajci. Učenicima potom dati uputu da u svoje bilježnice dodaju naslov ANIMIRANI FILM: CAREVO NOVO RUHO, a potom im podijeliti radne listiće koje će riješiti u završnom dijelu sata.

Nakon što učenici riješe radni listić, prozvati ih i provjeriti njihove odgovore. Učenike potaknuti i da komentiraju odgovore drugih učenika kako bi usporedili s vlastitim. Zadnjih par minuta ostaviti za sintezu oba sata (čitanje bajke i gledanje animiranog filma) i ponavljanje s učenicima što su na sadašnjem i prijašnjem satu radili i naučili.

Prikazala sam model na kojem učenici prvi dan na satu književnosti interpretiraju bajku, a tek drugi dan na nastavi medijske kulture interpretiraju animirani film s obzirom na opseg aktivnosti.

²⁶ Gizdić. *Carevo novo ruho*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <http://www.gizdic.com/crtanifilmovi/simsalagrimm/carevonovoruh.htm>

5.4. Mala sirena

Oslanjajući se na modernu nastavu i problemsko-stvaralački sustav, predlažem proučavanje procesne drame. Iako je tema ovoga rada vezana uz modernu interpretaciju bajki, želja mi je pokazati kako se bajka može prilagoditi i interpretirati po uzoru na procesnu dramu. *Procesna drama* ili *drama za odgoj* sastoji se od široke mreže raznolikih pristupa kojima je zajednička usmjerenost na oživljavanje dramskog teksta unutar grupe sudionika. Gruić (2002) navodi kako joj je u cijelom spektru ideja i pristupa osobno najzanimljiviji segment potencijalnog stvaranja događaja i doživljaja. Autorica Gruić (2002) sama naglašava kako se takav rad može primijeniti na bilo koji oblik poučavanja djece. Procesni način rada obuhvaća istovremeno igru, stvaranje i događaje koji će utjecati na okruženje u kojem se tekst oživljava na poseban način. Gruić (2002) navodi da Gavin Bolton (1998) takav pristup naziva *proživaljavanje* i kao njegovu glavnu karakteristiku navodi *djelovanje unutar događanja*. Koristeći ključne elemente oživljavanja teksta pomoću mašte i fikcije, voditelj (u nastavi učitelj) i sudionici (učenici) u procesnoj drami postižu istovremeno autentično dramsko iskustvo i dublje razumijevanje onoga što se radi (Gruić 2002 prema O'Neill 1995). U procesnoj drami igranje, doživljavanje, nastajanje i promišljanje su međusobno povezani i često se zbivaju istodobno. Voditelj i sudionici preuzimaju svoje uloge i na taj način ulaze u početni stupanj zamišljenog svijeta. Osim grupa, sudionici mogu individualno i u parovima ostvarivati svoju ulogu u ulasku u zamišljeni svijet. Jedna od najvažnijih karakteristika voditelja je otvorenost za ideje sudionika (Gruić, 2002). I u ovom dijelu procesne drame vidim povezanost s nastavnikom književnosti jer je i jedna od temeljnih uloga učitelja suvremenog doba da uključuje svoje učenike u aktivnosti, traži njihova mišljenja i s njima zajedno kreira nastavne procese. S obzirom na to da je tema ovoga rada interpretacija bajke, ono što time želim pokazati jest da učitelj može uključiti svoje učenike u proces interpretacije na način da s njima zajedno kreira i stvara ideje kako na što zanimljiviji i uspješniji način interpretirati neku bajku. U procesnoj drami izrazito je važno uspostavljanje veze između sudionika i onoga što žele prenijeti u zamišljeni svijet. Prethodno sam spominjala dio u kojem je izrazito važno da se učenik emocionalno i intelektualno poveže s bajkom koju čita. Uspostavljanjem veze između učenika i teksta otvaraju se mogućnosti za kreativno i inovativno prenošenje teksta u njihov zamišljeni svijet bajke. Uloga voditelja (u ovom slučaju učitelja) jest da unaprijed isplanira ključne točke tog procesa. Prilikom planiranja, voditelj si postavlja nekoliko ključnih pitanja kao što su: Kakav svijet gradi ta procesna drama?, Koja sredstva i koje postupke valja koristiti za izgrađivanje zamišljenog svijeta i radnje?, Kakav oblik sudjelovanja očekujem od sudionika?, Kakav doživljaj želim potaknuti kod sudionika?,

Kojim postupcima namjeravam postići upravo takav doživljaj kod sudionika? (Gruić, 2002). Osobno smatram da si ista pitanja može postaviti i učitelj na temelju bajke koju želi s učenicima oživjeti. Odgovori na ta pitanja činit će osnovu za razumijevanje procesa kroz kojeg će učenici prolaziti. Kako u procesnoj drami, tako će i u procesnoj bajki temelje postaviti elementi priče. Autorica Gruić (2002) piše da mjesto i vrijeme radnje mogu biti točno određeni (npr. Rijeka, 1530.) ili otvorenog tipa (npr. kraljevstvo, jednom, negdje...). Upravo iz tog razloga, učitelj koji interpretira bajku može i čudesni svijet bajke približiti stvarnom svijetu u učionici ili na nekom drugom mjestu kojeg izabere. Osim toga, u procesnoj drami važno je isplanirati i dio koji će sudionike potaknuti na radnju. Ovdje pronalazim poveznicu s nastavom interpretacije, ali i s nastavom uopće jer je motivacija izrazito ključna za pokretanje učenika na aktivno sudjelovanje u radu.

Dakle, ono što sam osobno zaključila čitajući o procesnoj drami jest da se je potrebno unaprijed pripremiti kao voditelj i aktivno uključiti učenike u proces stvaranja zamišljenog svijeta. Kao buduća učiteljica, po uzoru na procesnu dramu, želim stvoriti jedan svoj oblik procesne bajke koji će se sastojati od razrađenog plana. Taj plan će uključivati: postavljanje cilja kojeg tim doživljajima želim ostvariti, biranje motivacijskog pristupa koji će potaknuti moje učenike na kreativnu interpretaciju, stvaranje te kreiranje mjesta i vremena radnje zajedno sa svojim učenicima (otvorenog tipa obzirom da su vrijeme i mjesto radnje u bajkama neodređeni), dodjela uloga učenicima i sebi kao voditelju i kontroliranje tijeka procesa koji će uključivati moj aktivni rad s učenicima i usmjereno vođenje mojih učenika. Taj razrađeni plan pokazat ću uz pomoć bajke *Mala sirena* Hansa Christiana Andersena koju ću interpretirati kao procesnu bajku po uzoru na procesnu dramu.

Mala sirena je jedna od najpoznatijih Andersenovih bajki koja govori o predivnoj mladoj sireni čija je vječna želja bila postati čovjek. Mjesto radnje odvija se negdje u moru i na dvoru princa, dok je vrijeme radnje neodređeno što je i uobičajeno za jednu bajku. Osim predivnog bogatstva koje nam more skriva, tamo se nalazi i kraljevstvo podmorja kojim vlada otac Male sirene. Andersen je kraljevstvo podmorja vrlo vješto opisao koristeći krasne i maštovite opise.

Kralj oceana bio je tužni udovac pa je iz tog razloga njegovu ulogu vladanja preuzela njegova majka sirena. Kralj je imao šest kćeri od kojih je Mala sirena najmlađa i najljepša. Mala sirena je od malena bila fascinirana ljudskim svijetom i svime onime što se u njemu nalazi. Najmlađa princeza živjela je za svaku novost o svijetu iznad mora te je voljela o njemu učiti. Kada je napokon došao i njezin 15. rođendan, Mala sirena isplivala je na pučinu i promatrala brod na kojem se odvijalo rođendansko slavlje. Nedugo zatim, primijetila je i slavljenika, mladog i

zgodnog princa velikih crnih očiju. Slavlje je prekinula oluja koja je totalno uništila kraljevski brod i nesretni princ završio je u moru. Mala sirena je odmah spasila princa od utapanja i odvukla ga na kopno. Očarana princem, poljubila ga je, ali joj je čarobni trenutak prekinut dolaskom ljudi. Svakog je dana Mala sirena obilazila kraljevstvo i promatrala mladog princa. Očajna u namjeri da upozna princa, jednog se dana uputila u mračni dio podmorja u kojem je živjela vještica. Zla vještica obećala joj je pomoći, ali uz visoku cijenu boli. Pripremila joj je napitak od kojeg će joj umjesto repa izrasti ljudske noge, ali svaki njezin korak biti će izrazito bolan. Osim toga, u zamjenu za pomoć vještica je obećala pomoći Maloj sireni tražeći njezin prekrasni glas. Mala sirena isplivala je na pučinu, popila napitak od kojeg je osjetila strašnu bol od koje se potom i onesvijestila. Mala sirena se probudila, ugledala kraljevića, ali nije mu se mogla predstaviti s obzirom na to da je svoj predivni glas podarila zloj vještici. Jednog je dana u kraljevstvo princa došla princeza iz susjednog kraljevstva. Princeza je bila lijepa i sve ono o čemu je princ sanjao pa je iz tog razloga bio i uvjeren da je ona ta koja ga je spasila. Kraljević je zaprosio princezu, a Mala sirena je tog trenutka znala kako će od idućeg jutra umrijeti. Kako bi spasile svoju sestricu od smrti, ostale sirene podarile su zloj vještici svoju kosu kako bi im izradila nož koji će spasiti Malu sirenu. Dobila je nož kojeg je trebala zabosti u srce kraljevića, a kapi njegove krvi na njezine noge omogućit će joj ponovno pretvaranje u sirenu i dugi život. Mala sirena nije ubila kraljevića, već je skočila u more i čekala svoj kraj. S obzirom na njezinu veliku žrtvu, Mala sirena na kraju nije umrla, već se uzdigla u svijet zračnih vila i duhova te se posljednji put s neba pozdravila sa svojim kraljevićem i nestala među oblacima (Božić 2008).

Obrazovni ciklus: za učenike četvrtih razreda osnovne škole

Vremenski okvir: 2 tjedna podijeljena u 4 različita ciklusa

Vremensko razdoblje: prigodni tjedni uoči obilježavanja Svjetskog dana mora i oceana 8. lipnja

Nastavna tema: interpretacija bajke

Oblik nastave: problemsko-stvaralačka nastava

Cilj: Učenike aktivno uključiti u proces interpretacije bajke koristeći aktivnosti po uzoru na problemsko-stvaralačku nastavu. Cilj je učenike voditi kroz niz različitih aktivnosti koje obuhvaćaju razvoj njihovih likovnih, glazbenih, jezičnih, čitalačkih i dramskih sposobnosti.

Odgojno-obrazovni ishodi (Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2019):

OŠ HJ B.4.2. Učenik čita književni tekst i objašnjava obilježja književnoga teksta

OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.

PRVI CIKLUS (čitanje + motivacija za cikluse u nastavku):

Trajanje: 90 minuta (10 minuta čitanje i razgovor + 35 minuta predavanje + 40 minuta radionica + 5 minuta analiza)

Nakon što učenici stignu u razred pripremiti ih za interpretativno čitanje samo uvodnog dijela bajke *Mala sirena*. Na samom početku Andersen opisuje svijet podmorja i bića koja tamo žive što će u nastavku učenicima pomoći kod predviđenih aktivnosti. Učenicima podijeliti knjige *Bajke i priče* Hansa Christiana Andersena i pročitati uvod bajke. Učenike zaustaviti u čitanju kada dođu do zapleta bajke. S učenicima prokomentirati što su pročitali i što su saznali o svijetu podmorja. Poželjno ih je i potaknuti da ponovno pročitaju nekoliko primjera iz uvoda bajke u kojima Andersen maštovito opisuje morsko dno.

Nakon što učenici pročitaju uvod bajke započeti radionicu. No, prije same radionice predlažem učiteljevu suradnju sa stručnjacima iz Instituta za oceanografiju i ribarstvo (Split)²⁷. U dogovoru s ravnateljem i školom te zaposlenicima Instituta predlažem poziv nekoliko stručnjaka da održe predavanje i radionicu učenicima. Tema predavanja bi svakako trebala

²⁷ Institut za oceanografiju i ribarstvo, Split. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://galijula.izor.hr/>

uključivati ocean, more kao i živa bića koja u njima žive. Stručnjaci bi učenike mogli upoznati s radom svoje institucije, predmetima istraživanja i projektima koje provode (napomena: ukoliko je nemoguće ostvariti suradnju učitelj može i sam održati sat predavanja o moru i oceanu).

Smatram da je ovakav oblik nastave odličan za škole koje se nalaze u kontinentalnom dijelu Hrvatske s obzirom na to da su često zakinite u radionicama koje su vezane uz more i ocean. Izabrala sam baš takvu nastavu jer i sama živim u kontinentalnom gradu (Karlovac) te se prisjećam koliko su moji učitelj interese stavljali na rijeke (s obzirom na to da živimo u gradu na četiri rijeke), a puno manje na mora i oceane.

Nakon što učenici poslušaju predavanje stručnjaka iz Instituta najaviti im radionicu pod nazivom: ČAROBNO MORSKO DNO. Učenike je potrebno podijeliti u dvije veće grupe te će zadatak svake grupe biti jedna likovna aktivnost. Učitelj učenicima treba objasniti da će njihov razred pretvoriti u prekrasno morsko dno. Jedan učenik iz svake grupe izvuć će papirić i pročitati što na njemu piše. Na papiriću se nalazi jedan pojam kojem će se pojedina grupa posvetiti.

ŽIVOTINJE

BILJKE

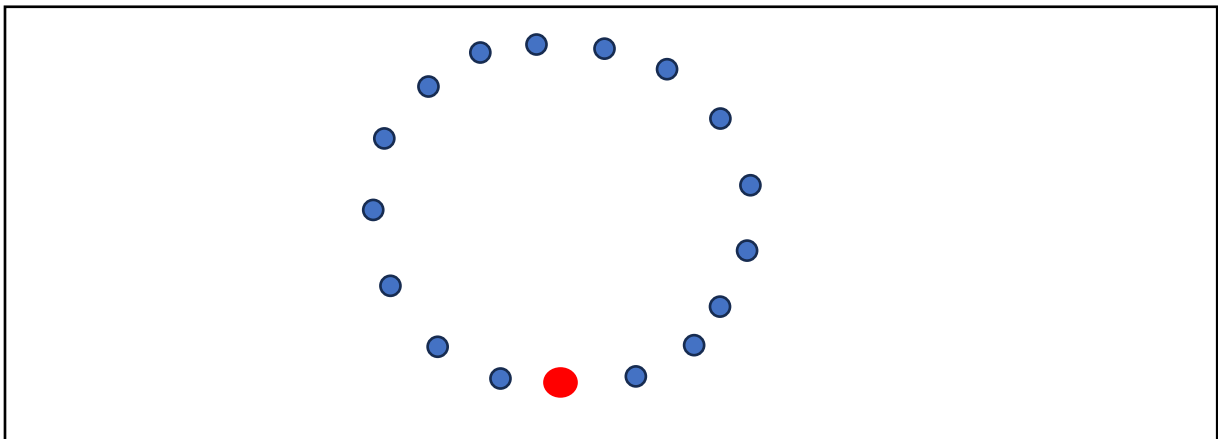
Svim učenicima potrebno je podijeliti A4 bijele papire i kolaž papire te im dati uputu da iz svojih pernica izvade flomastere u bojama. Osim toga, učenicima je potrebno osigurati škare, ljepila i ostala potrebna pomagala za izradu životinja i biljaka. Učenicima objasniti zadatak svake grupe, a on glasi da dobro promisle što su sve čuli od stručnjaka iz Instituta i pokušaju likovno izraditi biljke i životinje o kojima su slušali na predavanju. Prvoj je grupi zadatak izraditi što više životinja koje žive u moru, a drugoj grupi što više biljaka o kojima su slušali. Učenicima napomenuti da prvih 5 minuta međusobno prokomentiraju što su sve saznali o životinjama i biljkama, ali i što su pročitali o istima u uvodu bajke, a da se potom dogovore koje će od njih nacrtati i izrezati. S učenicima ponoviti jesu li razumjeli svoj zadatak i dati im znak za početak. Nakon što je prošlo pet minuta učenicima postaviti pitanje jesu li se uspjeli dogovoriti koje će biljke i životinje nacrtati, a potom im dati znak za početak likovnog stvaralaštva. Učenicima svakako treba napomenuti da svaki od njih u grupi može nacrtati više različitih životinja i biljaka ukoliko im ostane vremena.

Prvih pet minuta ove aktivnosti namijenjeno je jezičnoj komunikaciji među učenicima. Cilj je učenike potaknuti da samostalno biraju ono što će raditi, nauče se međusobno dogovarati i suradnički izabrati ono što će biti konačni produkt njihova stvaralaštva. Ostalih 30 minuta namijenjeno je razvijanju njihove likovne kreativnosti, ali i pokazatelj koliko su dobro slušali stručnjake koji su im pričali o životinjama i biljkama u moru i oceanima te što su zapamtili iz uvoda bajke *Mala sirena*. Posljednjih pet minuta s učenicima ponoviti što su taj dan sve radili i naučili.

DRUGI CIKLUS:

Trajanje: 45 minuta

Prije nego što učenici dođu u razred, sve njihove prethodno izrađene biljke i životinje potrebno je zalijepiti po razredu. Predlažem da se biljke i životinje zalijepi po prozorima, panoima, ploči i podu učionice. Također, sve školske klupe (ako je moguće) razmaknuti od centra učionice kako bi se oslobodio prostor u kojem će se skupiti svi učenici. Stolice učenika potrebno je postaviti u jedan veliki krug u središnjem dijelu učionice. U nastavku prikazujem svoj prijedlog rasporeda učionice:

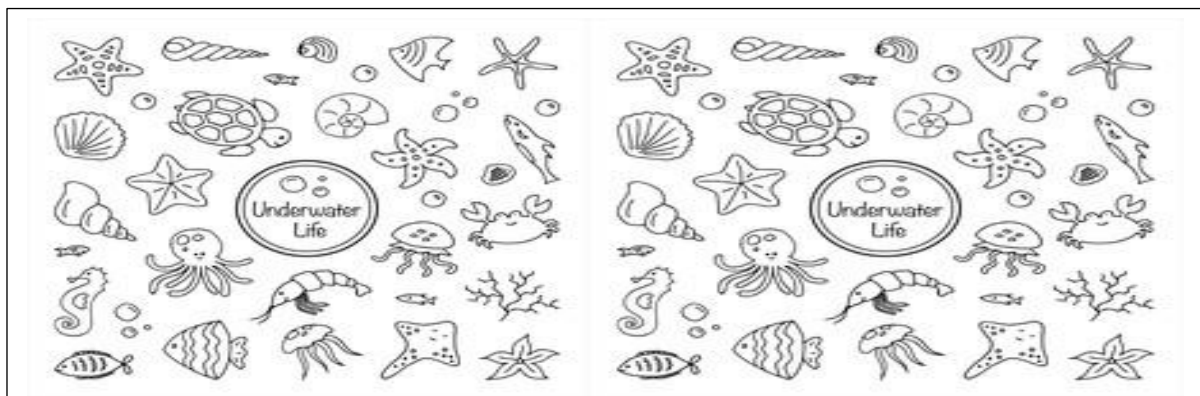
Na grafičkom prikazu plavi krugovi označavaju poziciju sjedenja učenika, a crveni krug označava poziciju učitelja. Cilj takvog rasporeda učionice je automatska doživljajno-spoznajna motivacija. Učenici će zasigurno biti potaknuti novim izgledom učionice i nesvakidašnjim rasporedom.

Osim rasporeda i izgleda učionice, potrebno je i na ploču u razredu napisati velikim tiskanim slovima: DOBRODOŠLI U ČUDESNI SVIJET MORA!

Učenike pozdraviti na ulasku i dati im uputu da u miru ostave svoje stvari u kutu učionice i sjednu na školske stolice koje su postavljene u sredini razreda. S učenicima prvo prokomentirati izgled učionice i njihove likovne uratke s prethodne radionice. Učenike pitati prepoznaju li svoje likovne uratke i kakav je dojam na njih ostavio novi izgled učionice.

Učenicima najaviti nastavak čitanja Andersenove bajke *Mala sirena*. Prije čitanja s učenicima kratko ponoviti što su već pročitali u uvodnom dijelu. Potrebno im je napomenuti da će knjiga putovati od učenika do učenika dok god svi učenici ne pročitaju barem jedan dio bajke. Učitelj započinje s čitanjem, a potom učeniku do sebe daje knjigu kako bi nastavio dalje. U nekim trenucima potrebno je prekinuti čitanje i učenicima postaviti pitanja za promišljanje: „Što ste do sad u priči saznali?, Koje ste nove likove upoznali?, Što mislite što će se dalje događati u bajci?“ S učenicima pročitati bajku do dijela u kojem sestre Male sirene dobrovoljno daju svoju kosu u zamjenu za nož kojim će Mala sirena morati ubiti kraljevića i spasiti svoj život. Nakon što pročitaju skoro cijelu bajku učenicima dati kratko vrijeme za emocionalnu stanku prije objavljivanja doživljaja o pročitanoj tekstu. Učenicima napomenuti da će kraj priče saznati kod kuće. Poželjno im je postaviti nekoliko pitanja o njihovim predviđanjima kako će bajka završiti. Učitelj im potom treba zadati zadatak da posude Andersenovu knjigu *Bajke i priče* i završe čitanje. Napomenuti učenicima da će na sljedećem satu književnosti prokomentirati kako je priča završila i usporediti s njihovim predviđanjima. Posljednji proces čitanja odnosi se na samostalno čitanje učenika u njihovim kućama. Cilj je potaknuti učenike da samostalno čitaju izvan škole, a Andersenova *Mala sirena* ima odličan zaplet priče koji svakako može potaknuti učenike da pročitaju kakav će biti rasplet. Učenicima je potrebno postaviti pitanja o tome kakav je utisak do sada na njih ostavila bajka, što im se u bajci svidjelo, a što nije, što bi u bajci promijenili i slično. Nakon objave doživljaja učenicima objasniti da su čitali bajku koju je napisao Hans Christian Andersen. Učenicima dati nekoliko minuta kako bi promislili koja je tema ovog djela, a potom ih tražiti da pojedinačno kažu što je po njima tema pročitane bajke. Zaključak do kojeg je potrebno doći je da ova bajka govori o snazi ljubavi i koliko je ponekad potrebno žrtve da bi pokazali koliko nekoga volimo.

Glavna aktivnost ovog ciklusa odnosi se na uključivanje učenika u kreiranje daljnjeg nastavnog procesa. Prethodno sam spomenula da je jedno od najvažnijih obilježja procesne drame (u ovom slučaju bajke) da se svi sudionici aktivno uključe u kreiranje zamišljene interpretacije odnosno da im se dodijeli jednako važna uloga moderatora njihovog vlastitog procesa učenja. Predlažem aktivnost u kojoj će se učenicima podijeliti radni listić na kojem se nalazi uputa za nastavak interpretacije bajke u sljedećem ciklusu.

Pozdrav! Moje ime je Hans Christian Andersen i trebam tvoju pomoć. Volio bih svu djecu u tvojoj školi upoznati s mojom bajkom *Mala sirena*. Dana 8. lipnja održava se Svjetski dan oceana i mislim da je to savršena prilika da sva djeca u tvojoj školi saznaju nešto o čudesnim bićima koja žive u morima i oceanima. Svjestan sam da neka od mojih stvorenja iz bajke djeca nažalost nikada neće moći vidjeti, ali uvjeren sam da mi baš ti možeš pomoći kako bismo im zajedničkim snagama približili ta čarobna i čudesna stvorenja o kojima si čitao/čitala u mojoj bajci. Zaklopi oči i zaviri duboko u svoje srce kao u najdublji ocean i tamo ćeš pronaći sva ta stvorenja o kojima ja pišem. Uroni duboko u svoju maštu, plivi olujnim morima snova, a tamo negdje na dalekim stijenama ćemo te čekati moja Mala sirena i ja. Sad polako zatvori oči i potraži sve te likove o kojima si čitao/čitala....

Je si li pokušao/pokušala? Ma znam da jesi! Sada kada si se prisjetio/prisjetila svih tih čudesnih stvorenja pomozmi mi da ih predstavim tvojim prijateljima u školi. Promisli molim te o tome, a potom se sa svojim prijateljima i učiteljicom dogovori kako ćete ostatku škole prezentirati čudesni svijet mora i oceana i priču o *Maloj sireni*. Budi pažljiv/pažljiva u biranju jer tog dana tamo negdje gdje najmanje budeš očekivao/očekivala gledat ćemo te Mala sirena i ja. Vjerujem u tebe i tvoje prijatelje! Sretno dalje i vidimo se na obilježavanju Svjetskog dana oceana u tvojoj školi!

Učenicima za čitanje dajem nekoliko minuta, a potom im dajem određeno vrijeme za osmišljanje prijedloga kako interpretirati bajku pred ostalim učenicima razredne nastave u njihovoj školi.

Na kraju ovog ciklusa poslušati prijedloge učenika i dogovoriti se s njima za daljnju interpretaciju. Nastavak ovog modela bit će izrađen po uzoru na planiranje školske predstave: MALA SIRENA U NAŠOJ ŠKOLI.

TREĆI CIKLUS (planiranje i izrada potrebnih materijala)

Trajanje: 90 minuta

Na samom početku s učenicima prokomentirati jesu li pročitali do kraja bajku *Mala sirena* i kako je završila. Učenike potaknuti na razgovor te da usporede svoja predviđanja s onim što su pročitali.

U trećem ciklusu odabiru se uloge učenika. Učenicima nasumično podijeliti papiriće na kojima se nalazi njihova uloga. Na papirićima se nalaze riječi: glumac, scenograf, scenarist, kostimograf. Svaki učenik izvlači jedan papirić i čita koji se pojam na njemu nalazi. Nakon što su svi učenici izvukli svoj papirić učitelj ih dijeli u grupe ovisno o tome koji su pojam izvukli. Ukoliko učitelj primijeti da su neke grupe značajno jače ili slabije od ostalih moguća je i promjena u grupi i zamjena s drugim učenicima. U nastavku navodim zadatke svake grupe:

1. grupa (SCENARISTI): Učenici koji se nalaze u grupi scenarista za zadatak imaju uz pomoć učitelja napisati kratki scenarij u kojem će uključiti jednog pripovjedača, glavne i sporedne likove, glavne događaje iz bajke i njihove međusobne dijaloge.

2. grupa (SCENOGRAFI): Po uzoru na našu učionicu koju smo pretvorili u morsko dno, zadatak učenika je osmisliti kako će izgledati pozornica na kojoj će se odvijati predstava, hoće li se i kakva glazba puštati u pozadini i slično. Svoje ideje učenici zapisuju na papir.

3. grupa (GLUMCI): Učenici se međusobno uz vođenje učitelja dogovaraju kojeg će lika odigrati u njihovoj maloj predstavi. Iako se čini da ova grupa ima najmanji opseg zadatka, nije jednostavno dogovoriti koga će tko glumiti. Vrlo je moguće da će doći do ljutnje ili nezadovoljstva, ali upravo zato je potrebno učenike voditi u kvalitetnoj komunikaciji i učiti ih da zajedno donose odluke (u ovom slučaju odabira oko glume). Na taj način učenici razvijaju svoje komunikativne sposobnosti i uče slušati jedni druge te uvažavati tuđa mišljenja.

4. grupa (KOSTIMOGRAFI): Osmišljavaju izgled likova iz priče.

Nakon što su na prvom satu dodijeljene uloge, na drugom satu učenici zajedničkim snagama izrađuju sve potrebno za izgled pozornice. Pritom je potrebno učenicima dati prethodno prikupljene materijale za izradu kostima i dijelova pozornice. U ovom dijelu svi učenici sudjeluju kao scenografi i kostimografi. Predlažem dijeljenje u dvije grupe te točno određivanje zadataka svakom učeniku kako ne bi nastao žamor ili svađa među učenicima. Jedna grupa neka izrađuje rekvizite za pozornicu (po uzoru na ideje scenarista koje su zapisali na prethodnom satu), a druga grupa neka izrađuje kostime (po uzoru na ideje koje su zapisali kostimografi). Predlažem vrlo jednostavne rekvizite i kostime koje je moguće izraditi putem rezanja, lijepljenja, zamotavanja, oslikavanja i slično.

ČETVRTI CIKLUS: PRIGODNI DAN (SVJETSKI DAN OCEANA)

Naziv predstave: MALA SIRENA U NAŠOJ ŠKOLI

Zadnjih nekoliko dana s učenicima nakon nastave, uz prethodno odobrenje roditelja, vježbati učenje teksta (govora), a s ostalim učenicima koji nisu glumci polako pripremiti pozornicu na kojoj će predstaviti bajku. Učitelj prethodno treba obavijestiti razrednike ostalih razreda te ih zajedno s njihovim učenicima pozvati da se 8. lipnja pridruže u školskom holu. Učitelj kao glavni voditelj svim učenicima i učiteljima najavljuje što će gledati na pozornici, a potom učenici izvode svoju verziju kratke predstave po uzoru na bajku *Mala sirena*. Moguće je pozvati i roditelje kako bi vidjeli sav trud i zalaganje svoje djece. Po završetku predstave predlažem da se prozovu neki od učenika iz publike kako bi pokušali sami reći koja je tema ove priče te ih treba potaknuti na iznošenje mišljenja o onome što su gledali. Na kraju predlažem da učitelj svojim učenicima da prijedlog da cijeloj publici predlože zašto je dobro pročitati ovu originalnu bajku Hansa Christiana Andersena.

Ovaj posljednji model nimalo ne liči na klasičnu nastavu i to je moje osobno viđenje kako se od neke kratke i jednostavne bajke može napraviti procesna bajka odnosno bajka koja se interpretira u procesima (u modelu sam ih nazvala ciklusima). Ja sam izabrala prigodni dan, ali procesna bajka se može interpretirati u bilo koje vrijeme u kojem učitelj smatra da bi takav oblik opsežnijih aktivnosti mogao koristiti u procesu učenja i poučavanja. Nisam u ovom modelu koristila bilježnice, udžbenike, već samo originalnu priču i maštu svojih učenika. Moj osobni stav je da će učenici na ovakav način puno više zapamtiti i naučiti u odnosu na klasičnu interpretaciju. Iako se moji ciklusi ne sastoje u potpunosti od interpretacije ona je u konačnici vidljiva u svim ciklusima kada učenici svojim trudom i naporom pokažu ono što su naučili. Prvi ciklus učenicima omogućuje učenje novih spoznaja i likovno izražavanje te interpretaciju o onome što su pročitali i naučili. Tijekom radionice učenici nisu svjesni da sami sebi kreiraju budući prostor u kojem će čitati priču, a samim time nesvjesno si podižu motivaciju i atmosferu za čitanje teksta. Drugi ciklus uključuje dijelove standardne interpretacije bajke uz promjenu izgleda učionice i drugačijeg pristupa čitanju (nema klasičnog rasporeda sjedenja, nema klasičnog prozivanja učenika za čitanje...). Treći ciklus uključuje razvijanje kreativnosti i kritičkog promišljanja na nastavi. Učenicima je predstavljen problem (samostalno kreiranje nastavnog procesa) i od njih se traži da na kreativan način dođu do rješenja. Rješenje u konačnici predstavlja zanimljiva i neobična interpretacija onoga što se ranije pročitalo i naučilo. Četvrti ciklus ne služi samo kao konačni pokazatelj pripreme i truda, već i kao pokazatelj

drugim učiteljima i učenicima kako se neka bajka može na zanimljiv i drugačiji način predstaviti onima koji su je voljni čuti.

6. ZAKLJUČAK

Sve što pogledaš može se pretvoriti u priču, možeš napraviti priču od svega što dodirneš!

- Hans Christian Andersen

Diplomski rad je bilo nemoguće zamisliti i napisati bez govora o važnosti čitanja. Djelatnost čitanja i njezino razvijanje kod učenika predstavlja temeljni cilj svakog dobrog učitelja književnosti. Čitanje je temeljna djelatnost u životu pojedinca, a bajke su odličan izvor za poticanje na čitanje te otkrivanje čudesnog svijeta kojem mogu pristupiti samo oni koji su voljni čitati i otkrivati čudesno i nepoznato. Tu je vrlo važna uloga učitelja književnosti koji je glavni moderator nastave čitanja i interpretacije pročitanog. U ovom radu opisana je književna vrsta bajka kao sastavni dio dječjeg odrastanja, ali i u kontekstu obrazovanja učenika u razrednoj nastavi. Iako je bajka glavna tema ovog diplomskog rada, spomenuta je i dječja književnost uopće te koji je povijesni razvoj dječje književnosti u Republici Hrvatskoj i svijetu. Glavna tema ovoga rada je prikaz samostalno osmišljenih metodičkih modela za interpretaciju bajki Hansa Christiana Andersena. Prikazana su četiri modela koja uključuju bajke: *Postojani kositreni vojnik*, *Mala sirena*, *Snježna kraljica* i *Carevo novo ruho*. Model interpretacije *Postojanog kositrenog vojnika* uključuje oblik motivacije uz pomoć zagonetke. Djeca vole zagonetke te su im one korisne kao poticaj na razmišljanje. Model uključuje i stvaralačko izražavanje učenika kojim ih želim potaknuti na razvijanje njihove kreativnosti. Metodičkim modelom *Snježna kraljica* kod učenika želim potaknuti njihove doživljajno-spoznajne sposobnosti (odlazak u školsko dvorište). Ovaj model od učenika traži samostalno čitanje kod kuće s obzirom na to da smatram kako je poticanje učenika na samostalno čitanje izrazito važno i korisno za razvitak njihovih čitalačkih sposobnosti. Također, od učenika se traži kreiranje dnevnika čitanja. Završna aktivnost uključuje osmišljanje dječjeg igrokaza po uzoru na bajku koja se pročitala. Učenici na taj način vježbaju suradničko učenje i razvijaju svoje komunikacijske sposobnosti. *Carevo novo ruho* je metodički model kojim sam htjela povezati nastavni sadržaj književnosti s nastavnim sadržajem kulture o medijima. Poznato mi je da nisu sve škole u mogućnosti koristiti školske projektore, ali one škole koje imaju tu mogućnost svakako bi trebale uključiti povezivanje književnog djela s animiranim filmom. Učenici na taj način vježbaju usporedbu književnog djela i animiranog filma, a pritom i uživaju u samom gledanju. Učenici na taj način lakše vizualno doživljavaju ono o čemu se na satu čitanja govorilo, a pogotovo jer se radi o animiranom filmu koji dosta vjerno prati književno djelo.

Posljednji model zamišljen je kao bajka u procesu. Sastoji se od četiri ciklusa (procesa) koji zahtijevaju aktivno sudjelovanje svih učenika na nastavi kao i njihovo samostalno kreiranje nastavnog procesa. Procesna bajka osmišljena je po uzoru na procesnu dramu o kojoj se također u radu govori. Svaki od modela moguće je prilagoditi različitim oblicima nastave na satu Hrvatskog jezika, ali i nastave uopće.

Bilo da se radi o svjetskim ili hrvatskim, sve bajke predstavljaju vodilju kroz djetinjstvo i odrastanje svakog pojedinačnog djeteta. S razlogom ju se naziva kraljicom priča, a čitanje bajki djeci i učenicima daje mogućnost otkrivanja vokabularnog šarenila, čudesnih događaja i likova te otkrivanja niza poruka na koje nam već godinama unazad raznorazni književnici žele skrenuti pozornost. Uz bajku dijete uči sanjati, ali i odrasti. Čitanjem bajke dijete uči razlikovati svijet u kojem živi od onoga o kojem čita, uči maštati, ali i vratiti se u stvarnost. Bajka će svakom djetetu pružiti utjehu i nadu, a ono najvažnije prijateljstvo samo ako joj se za to pruži šansa. Dijete će uz nju naučiti voljeti, poštovati i cijeniti, ali će uz nju možda i prvi put osjetiti ljutnju, gorčinu i žalost. Sve je to dio odrastanja i emocije koje bajka pobuđuje kod djeteta u konačnici ga guraju naprijed i uče preživljavati. Čarolija je u svima nama, a posebice u srcima onih najmlađih.

7. LITERATURA

1. Andersen, C. H. (2008). *Bajke i priče*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Antikvarijat Biblos (2017). *Hans Christian Andersen: Bajke*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://www.antikvarijat-biblos.hr/knjige/slikovnice/bajke>
3. Aukcije.hr (2013). *Andersenove bajke*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://www.aukcije.hr/prodaja/Knjige-i-tisak/Knjige-za-djecu/Slikovnice/402/oglas/ANDERSENOVE-BAJKE-H-C-Andersen-stara-slikovnica/4284273/>
4. Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
5. Biti, V. (1997). *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
6. Bratonja, M. (2020). *Kako je ljepše ići kroz dan s kakvim zgodnim stihom na umu*. Rubrika: *Brickzine*. Pribavljeno 16.11.2023., sa: <https://brickzine.hr/novija-poezija-za-djecu-jer-sa-stihovima-se-bolje-raste/>
7. Britannica, *Hans Christian Andersen*. Pribavljeno 9.11.2023., sa: <https://www.britannica.com/biography/Hans-Christian-Andersen-Danish-author>
8. Bucay, J. (2017). *Klasične priče da se bolje spoznaš*. Zagreb: Fraktura.
9. Crnković, M. (1986). *Dječja književnost: priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Crnković, M. i Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
11. Čudina-Obradović, M. (2004). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
12. Diklić, Z. (2009). *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
13. DVD animirani film (1989). *Disney Mala sirena*, Zagreb: Dijamantno izdanje.
14. Gizdić. *Carevo novo ruho*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <http://www.gizdic.com/crtanifilmovi/simsalagrimm/carevonovoruh.htm>
15. Gradsko zagrebačko kazalište Žar ptica (2022). *Djevojčica sa šibicama*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://zar-ptica.hr/repertoar/djevojčica-sa-sibicama/>

16. Gisko (2018). *Knjige na dobrom glasu-putopisi*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: <https://www.gskos.unios.hr/index.php/knjige-na-dobrom-glasu-putopisi/>
17. Gruić, I. (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet*. Zagreb: Golden marketing.
18. Hamersak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.
19. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2013). *Narodne novine*. Pribavljeno 1.11.2023., sa: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42993>
21. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2013). *Priča*. Pribavljeno 1.11.2023., sa: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50312>
22. Institut za oceanografiju i ribarstvo Split. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://galijula.izor.hr/>
23. Javor, R. (1999). *Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik*, Zagreb: Znanje.
24. Javor, R. (2004). *Književnost i odgoj: zbornik*. Zagreb: Varteks.
25. Javor, R. (2009). *Čitanje-obaveza ili užitak: zbornik*, Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
26. Kačić, V. (2022). *Čitanje*. Pribavljeno 1.11.2023., sa: <https://hrcak.srce.hr/file/394959>
27. Kašmir promet, Dječja knjiga (2022). *Ružno pače*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://kasmir-promet.hr/proizvod/ruzno-pace/>
28. Kazalište.hr (2021). *Raskošna, dinamična i dirljiva osuvremenjena bajka*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://www.kazaliste.hr/index.php?p=article&id=3030>
29. Kazalište Virovitica (2023). *Snježna kraljica*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://kazalistevirovitica.hr/predstava/hans-christian-andersen-snjezna-kraljica/>
30. Kino Europa (2014). *Mala iz ribarnice*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <http://www.kinoeuropa.hr/arhiva/program/mala-iz-ribarnice-85433>
31. Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019). Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>

32. Knjižnica i čitaonica Fran Galović (2015). *Slavuj*. Pribavljeno 22.1.2024., sa: <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=20&sqlx=81376&ser=&sqlid=20&css=&H=&U=SLAVUJ>
33. Lazzarich, M. (2017). *Metodika Hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
34. Lektire.hr (2012). *Podjela književnosti*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: <https://www.lektire.hr/podjela-knjizevnosti/>
35. Miljković, D. i sur. (2014). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP/VERN.
36. Moje instrukcije (2010). *Pojam književnosti*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: https://www.mojeinstrukcije.com/index.php?option=com_content&view=article&id=3636:pojam-knjizevnosti&catid=67&Itemid=142
37. Mozaik knjiga (2019). *Djevojčica sa šibicama*. Pribavljeno 16.1.2024., sa: <https://mozaik-knjiga.hr/proizvod/djevojcica-sa-sibicama-2/>
38. Mozaik knjiga (2013). *Skakači*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://mozaik-knjiga.hr/proizvod/skakaci/>
39. Mylandrover (2023). *Znanstvena literatura*. Pribavljeno 30.10.2023., sa: <https://mylandrover.ru/hr/engine/nauchno-hudozhestvennaya-literatura-nauchno-hudozhestvennaya.html>
40. Nenadić-Bilan, D. (1999). *Igra i čitanje u predškolskoj dobi*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
41. Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke: teorija, pregled, interpretacije*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet u Osijeku.
42. Rosandić, D. (1998). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
43. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
44. Solar, M. (2011). *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
45. Solar, M. (1976). *Teorija književnosti*, Zagreb: Školska knjiga.
46. Superknjižara (2020). *Kraljevna na zrnju graška*. Pribavljeno 10.11.2023., sa: <https://www.superknjizara.hr/hr/kraljevna-na-zrnju-graska-2020-hans-christian-andersen-nikolina-ilust-novosel-nezmah>
47. Težak, D. i Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.

48. Tičar, U. (2020). *Motivacija djece na čitanje poezije*. Digitalni časopis: Pogled kroz prozor. Pribavljeno 10.11.2023., sa:
<https://pogledkrozprozor.wordpress.com/tag/urska-ticar/>
49. TV Profil (2023). *The little mermaid*. Pribavljeno 10.11.2023., sa:
<https://tvprofil.com/film/15892682/mala-sirena>
50. Velički, V. (2013). *Pričanje priča-stvaranje priča: Povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: Alfa.
51. Visinko, K. (2005). *Dječja priča-povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
52. Visinko, K. (2009). *Dječja priča-povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
53. Visinko, Karol (2014). *Čitanje: poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
54. Vodovnik, M. (2023). *Zašto je važno da djeca čitaju?* Pribavljeno 16.1.2024., sa:
<file:///C:/Users/lenovo/Downloads/Za%C5%A1to%20je%20va%C5%BEno%20da%20djeca%20%C4%8Ditaju.pdf>
55. Von Franz, M.-L. (2007). *Interpretacija bajki*. Zagreb: Scarabeus-naklada.
56. Zagrebačko kazalište lutaka (2023). *Ružno pače*. Pribavljeno 10.11.2023., sa:
<https://www.zkl.hr/hr/11/Ružno+pače>

8. PRILOZI

1. Radni listić: Postojani kositreći vojnik (analiza lika)

Datum: _____

RADNI LISTIĆ: POSTOJANI KOSITRENI VOJNIK ANALIZA GLAVNOG LIKA

1. Po čemu se kositreći vojnik razlikovao od svoje braće?

2. U koga je kositreći vojnik bio zaljubljen?

3. Kroz kakve je nedaće prošao kositreći vojnik i što mu se sve događalo?

4. Kojim bi osobinama opisao/opisala glavnog lika?

5. Osmisli pa napiši drugačiji završetak bajke. Ukratko opiši što bi se dogodilo s glavnim likom na kraju tvoje bajke.

2. Predložak za likovno izražavanje učenika

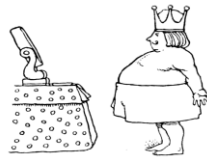
Datum: _____

MOJ OMILJENI DOGAĐAJ IZ BAJKE

1. U prazan prostor drvenim bojicama oslikaj svoj omiljeni događaj iz bajke.

3. Radni listić za interpretaciju bajke i istoimenog animiranog filma *Carevo novo ruho*

Datum: _____

CAREVO NOVO RUHO – HANS CHRISTIAN ANDERSEN
RADNI LISTIĆ

1. Koji ti se događaj u filmu najviše svidio? Napiši na crtu ispod i objasni svoj odgovor.

2. Pravilno poredaj događaje iz bajke i filma na način da uz svaki događaj staviš redni broj od 1 do 5.

Varalice izrađuju nevidljivo ruho. _____

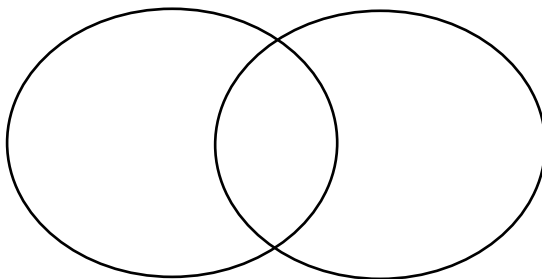
„Car je gol!” – vikne dijete. _____

Car želi novo ruho i upoznaje varalice. _____

Ministri ne vide tkaninu, ali govore da je krasna. _____

Car pokazuje svoje nevidljivo ruho stanovništvu carstva. _____

3. U sredinu Venovog dijagrama napiši što je zajedničko bajci i istoimenom animiranom filmu, a u ostatak ono po čemu se razlikuju.

4. U prazan prostor nacrtaj jednog pozitivnog i jednog negativnog lika iz filma.